

"ОРИЁНО" ТОЖИК МАДАНИЯТИ МАРКАЗИ
"СОТИМХОН ҲОЖИ" МАЪРИФАТ ШУЪБАСИ

АБУЛҚОСИМ ФИРДАВСИЙ

Шоҳнома

(Симург ва Зол достони)

Насрга таъдил этувчи
Тожикистон халқ ёзувчиси, Рудакий мукофоти
лауреати СОТИМ УЛУҒЗОДА

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
"Фан" нашриёти

Таржимон
РАҲМОНХУЖА ИНЪОМХУЖА УҒЛИ

Нашриёт муҳаррири
УМУРЗОҚ ЗОКИР

Ф 47020540101—408
М355 (04)—92.

рез. 92

© "Сотимхон Ҳожи"
маърифат шўъбаси, 1992 й.

ISBN 5-648-01804-5

АЗИЗ ҲУҚУВЧИ!

Оламда "Шоҳнома"га тенг келувчи буюк асарни топиш амри маҳол. "Шоҳнома" неча асрлардан буён жаҳон маънавий маданиятининг шоҳ асари бўлиб қолмоқда.

Таассуфки, "Шоҳнома"нинг ўзбек тилига таржималаридан бирортаси ҳам "Шоҳнома" моҳиятини тўла очиб беришга қодир эмас. Шунинг учун ўзбек китобхони бу оламшумул дурдона неъматларидан етарлича баҳра ололмаётир.

Ўн асрдан кўпроқ тарихга эга бўлган "Шоҳнома"нинг тили ҳозирги тожиклар учун ҳам анча мураккаб. Шунинг учун йирик тожик ёзувчиси Сотим Улуғзода "Шоҳнома" дostonларини насрий услубда қайта ҳикоя қилиб беришдек масъулиятли ишга қўл уриб, уни аъло даражада адо этди ва айни ана шу табибли учун Рудакий мукофоти лауреати бўлди. Қуйида ўзбек китобхонларини буюк аллома — Фирдавсий ва замондошимиз, машҳур адиб Сотим Улуғзода қаламидан сайқал топган биргина дoston — "Симург ва Зол дostonи" билан ошно этишга қарор қилдик.

"Шоҳнома" маънавий хазинангиз дурдонаси бўлиб қолишига тилакдошимиз, азиз ҳуқувчи!

СОТИМХОН ҲОЖИ

БИСМИЛЛАҲИР РОҲМАНИР РОҲИМ!

СИМУРҒ ВА ЗОЛ ДОСТОНИ

Зобулистон ҳукмдори Наримон ўғли Сом фарзандсизлик доғидан изтироб чекар, кўп замонлардан бери фарзанд кўриш иштиёқи билан ёнарди. Иттифоқо, баҳти очилиб, унинг хотинларидан энг барно ва гулрухсори ҳомиладор бўлди. Сомнинг қалби шодликка тўлди, умид билан меросхўр кута бошлади. Вақти-соати етгач, хотин ўғил туғди. Гўдак кўринишидан жуда чиройли бўлса ҳам, лекин, эвоҳ, сочлари оппоқ эди.

Аёл ва доялар бир ҳафта гўдакнинг туғилганини Сомдан пинҳон тутдилар, чунки унинг севиқли хотини қари чақалоқ туққанини айтишга ҳеч ким журъат қила олмасди. Охири доялардан бири юрак ютиб, паҳлавон Сом ҳузурига кирди ва фарзандлик бўлганидан унга мужда берди.

— Эй жаҳонга донғи кетган паҳлавон! Кўрган кунинг хурсандлик бўлсин, ганимларнинг қалби аламга тўлсин. Худо тилаган нарсангни сенга ато этди: хотининг паҳлавон бир ўғил туғди. Унинг бадани соф кумуш каби бўлиб, юзидан жаннат нишонаси намоёндр. Унинг тўрт мучаси бут, фақатгина сочлари оппоқ, холос. Толеинг шу экан, қалбингга озор берма, ношукурлик қилма.

Сом боргоҳдан чиқиб, ҳарамга кирди. Хотини қўйнида бир болани кўрди — бундай болани на биров кўрган, на биров эшитган эди. Боланинг чеҳраси тўлин ойдек, уни кўрган одам дилида меҳр уйғонар, лекин сочлари ва қошлари қордек оппоқ эди.

Сом бирдан маъюс тортди. У одамлар мазах қилишидан, масхара бўлишдан қўрқарди. Сом ҳарамдан ташқари чиқди ва ҳасрат ва надоматга тушди:

— Эй, худо! Нечун шунча орзу-ҳавас билан кутган фарзандимни онаси қорнида қаритиб қўйдинг. Мен нима гуноҳ қилган эдимки, шунчалик жазони менга раво кўрдинг?

Эй, тўғри-эгрідан воқиф худойим,
Яхшилик яралар раъйингдан дойим.

Агар қилган бўлсам мен оғир гуноҳ,
Девларнинг измида бўлсам ҳам, эвоҳ,

Карамли тангримдан кутардим карам —
Қилмайин ошқора, кечирар эгам.

Бола-чи,— аждоди гўё Аҳриман,
Кўзлари қора-ю, сочлари суман.

Аллар йўли бунда тушиб бир маҳал,
Баднишон болани кўриб қолсалар,

Не дерман сўрсалар: "Бу қандай бола,
Парими, йўлбарсми, у нечун ола?"

Уни деб устимдан ошқору ниҳон,
Кулажак киборлар, амиру султон.

Исноддан тарк этай Эронни тамом,
Дайдидек дарбадар кезайин жаҳон!"¹

Сом болани юртидан узоқ бир жойга элтиб, ташлаб келишни буюрди. Унинг навқарлари зор-зор йиғлаб қолган она қўйнидан гўдакни тортиб олиб, Албруз тоғига элтиб ташладилар.

Ота меҳрсизлиги туфайли бу бегуноқ паҳлавензода тоғ этагига ташланди ва жазирама қуёш-у қор-ёмғир таъсирига гирифтор этилди. Агар тақдир азал унинг олдига раҳмдил Симуғни йўламаганда эди, бола бечора хорлик билан ҳалок бўлиши ёки бирор йиртқичга ем бўлиши муқаррар эди.

Иттифоқо, Симуғ ана шу тоғга ин қурганди. У болаларига ризқ топиш илинжида парвоз этиб юрганди. Шу он унинг ўткир кўзлари ҳимоясиз ётган инсон боласига тушди ва унинг ёнига қўнди. Бола жазирама қуёш остида ётар, бармоғини сўриб, фарёд чекар эди. Хоро тоши унга бешик, тупроқ доя, эғнида либосдан асар ҳам йўқ, лаблари она сути хуморида тамшанарди.

Агар у бирор айиқ ёки йўлбарс боласи бўлганида ҳам онаси уни бирор тош ёки қоя панасига ётқизиб қўйган бўларди. Симуғнинг болага раҳми келди, унинг қалбида бу мурғакка нисбатан меҳр уйғонди, ахир у ҳам она эди-да! У гўдакни кўтариб, инига олиб кетди ва болалари олдига қўйди. Олдинига, ҳойнаҳой, оч симурғчаларим уни чўқий бошласалар керак, деган хаёл билан болани ҳимоя қилишга шай турди. Лекин полапонлар гўдакка ҳайрат кўзи билан тикилар ва жим турардилар.

Симуғ меҳрибон она каби мурғак болани парваришлай бошлади. Кичик симурғчалар эса унга ука ва сингил бўлдилар. Бола симурғчаларнинг емишига ўрганди, яланғоч бадани иссиқ-совуққа, шамолу ёғинга ўрғаниб тобланди.

Кунлар кетидан кунлар, йиллар кетидан йиллар ўтиб, бола паҳлавонсифат, бўйи-баста келишган йигит бўлиб етишди.

Шу тоғ этагида карвон йўли бўлиб, бу ердан савдогарлар утир эдилар. Улар йигитни кўрган ва тоғда сайр этиб юридигани

¹ Шеърй мисолларда қисман Шоислом Шомуҳамедов таржималаридан фойдаланилди.

кумушсимон гавдали йигит ҳақидаги хабарни бошқа юртларга тарқатган эдилар. Лекин бундан олдинроқ фарзанд доғида куйган, фалакнинг нотантилигидан хафа Сом Зобулда туш кўрган эди. Тушида Ҳиндустондан бир нуроний мўйсафид учқур отга миниб келган ва унга шундай хушxabарни етказган эмиш: "Ўғлинг тирик ва навқирондир".

Сом чўчиб уйғонди ва мўбадларни тилади, тушини уларга баён этиб, сўради:

— Тушимнинг таъбирини қандай деб ўйлайсиз? Ўғлим очликдан, иссиқ-совуқдан ўлмай қолганига, тирик эканига ақлингиз ишонадими?

Мўбадлар уни маломат қилдилар:

— Шеру йўлбарс қуруқликда, балиғу наҳанг сувда болаларини меҳр билан парвариш қилади. Сен одамзод бўла туриб, бегуноҳ болангни тоғларга ташлатдинг, хор қилдинг, унинг оқ сочидан ор қилдинг. Хўш, айтчи, оппоқ соч, кумушдек баданида гуноҳ бормиди?!

Улар яна сўзладилар:

— Сен уни тирик эмас, ўлган, деб айтма. Тангри сақлаган зот иссиқ-совуқдан ўлмайди. Ўғлингни топ, қидирганга толеъ ёр, дейдилар.

Шу гапдан бир неча кун ўтгач, Сом қулоғига Албруз тоғларида Симуриг асраб олган бола борлиги ҳақидаги гап етиб келди. У тезлик билан отланиб, аёнлари ҳамроҳлигида тоғ сари йўл олди.

Манзилга етиб келгач, гўё юлдузлар билан сирлашаётгандек Сурайёга буй чўзган тоғни кўрдилар. Тоғ ёнбағридан анча юқорида, чўққига яқин бир ерда Симуриг ини кўзга чалинарди. У катта қоятош устига мустақкам қилиб қурилган бўлиб, устунлари сандал ва обнус ёғочларидан тўқилганди.

Сом Симуриг ҳайбати ва инининг улуғворлигидан ҳайратга тушди. Елкадор, бақувват, кўринишидан Сомга ўхшаб кетадиган бир ўспирин ин атрофида айланиб юрарди. Сом ҳамроҳлари билан инга чиқмоқчи бўлиб йўл изладилар, лекин бундай йўлдан ном-нишон ҳам йўқ эди. Симуриг тоғ чўққисидан туриб, ўткир кўзлари билан уларни кўрди. Таниди, улар асранди дилбандини олиб кетишга келганларини тушунди. У йигитга айтди:

— Эй, ўғлим! Қара, отанг бу тоғга ўз фарзандини сўроқлаб келибди. Сен тоғу тош азобини кўп тортдинг, қор-ёмғир ранжини чекдинг. Мен доя бўлиб, қўлимдан келганча сени парваришладим, энди эса сени кўтариб, отанг ихтиёрига элиб бермоғим раводир.

Йигит бу сўзларни эшитиб ғамгин бўлди, йиғлади, ўз меҳрибонидан айрилиш унга оғир эди. У одамлар билан учрашмаган бўлса ҳам, Симуригдан гапиришни ўрганиб олган ва эсли-ҳушли йигит бўлиб етишган эди. Йигит Симуригга деди:

— Мендан безор бўлдингми? Мен учун энг сеvimли жой сенинг ошёнинг, ҳаммадан яхши бошпана сенинг меҳрибон қанотларингдир. Мени ўлим чангалидан қутқариб олиб, тарбиялаганинг учун сендан чексиз миннатдорман.

— Сендан айрилишга рози бўлишим сабаби безор бўлганимдан эмас,— жавоб берди Симури, — йўқ, асло! Сени подшоҳликка юбораяпман, тожу тахт сенга мунтазир. Доимо ёнимда бўлишингни хоҳласам ҳам, ҳозир у ерга боришинг зарурроқ, деб биламан. Сен менинг бир дона паримни олиб, доимо ёнингда сақлагин. Борди-ю, бошинга бирор иш тушса, одамлар сенга ёмонлик қилсалар, хўрласалар, ўша парни ёқгин, ўша заҳоти мен булутдек бошинг узра пайдо бўламан ва сени кўтариб бу ерга олиб келаман. Сенга бўлган меҳрим қалбимдан асло ўчмайди, сен ҳам доянгни унутма.

Симури қанотларини кенг ёзди, йигитни кўтариб булутлар оша парвоз этиб, отаси қошига келтириб туширди.

Ота фарзандининг баҳордек гўзал юзини, фил каби бақувват гавдасини кўриб, унга кўнгил қўйди, уни кучоқлаб кўришди, йиғлади. Сом Симури ҳузурида бош эгиб таъзим бажо айлади, қилган меҳрибончилиги-ю, нажоткорлиги учун уни мадҳ этди.

Симури ошиёнаси томон учи кетди. Сом ва ҳамроҳлари уни миннатдорчилик туйғуси билан кузатиб қолдилар.

Бахтиёр ота ҳамон кўз ёши тўкар ва ўғлига айтарди:

— Дилингда менга нисбатан гина сақлама, бўлган ишга саловот, ўтмишни унут. Мен то абад сени жонимдан азиз тутиб, меҳрибонлик қилай. Мана, сени яна топиб олдим, энди дилингдаги барча орзу-истакларингни ўринлатаман.

Уларнинг барчаси бирга шоду хуррамлик билан йўлга тушдилар.

Сом ўғлига Золи Зар деб ном қўйди.

Зобулистонга келиб, Золи Зар от минишу ов қилишни, қиличбозлигу найза отишни, хуллас, шоҳлар учун лозим саналган барча ҳунарларни ўрганди.

Сом мунажжимларни чорлаб, ўглининг толеини кўриб қўйишни буюрди. Улар сайёралар ҳаракатию юлдузлар жойланишини синчиклаб кўриб, бу йигит донгдор ва енгилмас паҳлавон бўлишидан башорат қилдилар.

Сом бу башоратдан хурсанд бўлди, ўглининг келажагидан кўнгли тинчланди.

ЗОЛИ ВА РҶДОБА ДОСТОНИ

Кунлардан бир кун Золи Зар саёҳат қилгиси келиб, сипоҳи ва дарбор аҳли билан Кобулистон томонга борди. Улар ҳар бир кўнган жойларида катта зиёфатлар уюштириб, кўнгилхушлик қилардилар: бир неча кунни шу зайлда ўтказгач, шод-хуррамлик билан

Кобулистон ҳудудига етиб келдилар ва бу юрт пойтахти яқинида дарё лабига чодир тикдилар.

Кобулистон вилоятининг ҳукмдори Меҳробшоҳ Зобулистон подшоҳига бож тўлар эди. У навқирон валинеъматининг ташрифидан хабар топиб, эрта тонгда сипоҳ ва муносиб совғалар билан Золнинг ҳузурига борди. Зол уни иззат билан кутиб олди, унинг шарафига рақсу мусиқа, гулгун шароб ва гулчеҳра соқийлар билан шоҳона базм қурди.

Оқсоч Зол Меҳробга ёқиб қолди, айниқса, навқирон шаҳзоданинг хулқ-атвори, ақлу заковати унинг қалбини ром этган эди.

Зиёфат тугаб, Кобулшоҳ ўз чодирига кетгач, уни яхши биладиган зобуллик аъёнлардан бири Золга Меҳробшоҳнинг ҳурилиқо бир қизи борлигини айтиб, унинг чиройини таърифлай кетди:

Филнинг суягидек ул оппоқ бадан,
Қомати мисли сарв, чеҳраси гулшан.

Сиймин елкасида жуфт мушкин каманд,
Товонига қадар ҳалқа банду банд.

Лаблар анор дони, юзлари гулнор.
Кўксида бежирим турар қўш анор.

Кўзлари наргису юзи мисли боғ,
Киприқлар тим қора, зог қаноти, зог.

Икки қоши — икки тарозий камон,
Яноқларда мушқдин ноз парда — алвон.

Юзидан ранг олмиш кўкдаги ой ҳам,
Сочидан бўй олмишдир мушки хўтан.

Мухтасар сўйласам, жаннатдир, жаннат,
Бошдан оёққача кўрку латофат.

Бу таърифларни эшитган Золнинг юраги ҳаприқди, кўксига чўғ тушди. Туни билан ул кобуллик паризод иштиёқида миҷжа қоқмай, хаёл суриб чиқди. Тонгда барча аъёнлари саломга келдилар, улар қатори Меҳроб ҳам ҳозир бўлди. Зол унга илгаридан ҳам кўпроқ илтифот кўрсатди, ҳатто ўзининг донгдор паҳлавонларидан юқорига ўтказди ва деди:

— Мендан не тилагинг бўлса, айт!

— Эй ҳукмдор, — жавоб берди Меҳроб, — менинг ягона тилагим шуки, марҳамат кўрсатиб, хонадонимга қадам ранжида қилсанг, менинг азиз меҳмоним бўлсанг, юзинг офтоби нури билан менинг кулбамни мунаввар қилсанг.

Зол бир зум хаёл суриб, деди:

— Сенинг уйингга бормоқ мен учун мушкул. Агар отам Сом бутпарастлар уйида меҳмон бўлиб, улар билан майхўрлик, айш қилганимдан хабар топса, ранжиши муқаррар. Шундан бўлак нима тиласанг, қабул қиламан.

Меҳроб Заҳҳок авлодларидан бўлиб, бутга сифинарди. Шунинг учун ҳам Золи Зар дарборидаги аъёнлар, ўзлари зардуштий мазҳаб бўлганликлари туфайли, Кобулистон шоҳига эътиборсиз, бегона кўз билан қарар эдилар. Фақат Золнинг Меҳробга бўлган хос таважжуҳи, унинг ўзи ақл-заковатли, тadbирли одам бўлганлиги туфайлигина улар мезбонга ҳурмат билан муомала қилмоқда эдилар.

Меҳроб ёш ҳукмдор сўзларидан ичида ранжиди, уни нопок диндан дея атади, лекин шунда ҳам сир бой бермасдан, унга ҳамду санолар ўқиди, Золи Зар эса Меҳробга тикилиб турса ҳам, фикру зикри унинг қизиди эди. У ғойибона ошиқ бўлганди.

Золнинг қалбини андишалар чулғаб олди: "Бутпараст шоҳ қизига кўнгил бериши кибору аъёнлар орасида, барча халқ орасида унинг обрўйини тўкиб қўямасмикин?.."

Меҳроб Золнинг ҳузуридан ўз саройига қайтгач, тўғри ҳарамга кириб, қизи Рўдоба ва хотини Синдухтни яхши сўзлар билан суйди. У ҳар гал қизини кўрганда Рўдобанинг чиройи кундан кунга очилиб, яна ҳам гўзалроқ, нозанинроқ бўлиб бораётганини сезарди, азиз фарзанди дийдорига асло тўймасди. Бугун эса дурру гавҳар тақинчоқлар, гул баргидан ҳам нозикроқ матолардан тикилган либослар, анбар сепиб таралган зулфлар унинг ҳуснига ҳусн қўшган эди. Меҳроб дилидан ўтказди: "Бу феруза гумбазли осмон тагида менинг қизимга муносиб шоҳ ёки шаҳзода ҳам топилиб қолармикан?!"

Шу он Синдухт эридан истеҳзоли оҳангда сўраб қолди:

— Сомнинг ўғли қандай экан? У ўзи учун подшоҳлик тахтини азизроқ билармикин ёки Симуруғ ининими? Одамзодга эл бўлибдими?

Золи Зарнинг мардлигию очиққўллигидан қойил қолиб келган Меҳроб хотинининг истеҳзосини қабул қилмади.

— Эй ой юзли, нозанин ёрим,— деди у,— замона шу кунгача Зол каби шоҳсувор алп, ҳиммати баланд мард, саодатли шаҳзодани кўрмаган. У дарборида зар сочиб, одамларга дур ила гавҳар ҳады этади. Айтишларича, у жанг майдонида маст шер каби беомондир. Унинг кўринишини сўрайдиган бўлсанг, юзи аргувон гули каби ол, қомати сарви шамшод сингари келишган. Ягона айби сочларининг оппоқлиги, бундан ўзга заррача ҳам айби йўқ. Лекин сочларининг оқлиги ҳам ўзига ярашиб туради.

РЎДОБА

Бу таърифларни эшитган Рўдобанинг сийнаси ҳаяжон билан тўлиб тошди, юзлари анор гулидек қизарди. Отаси тасвирлаган Золнинг сиймоси қизнинг дилини мафтун этди. Ахир, донишмандлар "Эркадан сўз очма аёл олдида!",— деб бекорга айтмаганлар. Бу гапда ҳикмат бор.

Рўдобанинг беш нафар паричеҳра жувонлару ой юзли қизлардан иборат доялари ва хизматкорлари бор эди. Орадан икки-уч кун ўтгач, Рўдоба уларга шундай деди:

— Сизлар менинг сирдошим ва ғамгусоримсиз. Сир тутмайман, мен Золи Зарга пинҳона ошиқ бўлиб қолдим:

Ошиқман, ишқимнинг денгизи чунон
Мавж урар, тўлқини етар то осмон.

Зол ишқи дилимни олмиш мутлақо,
Хаёли тарк этмас уйқумда ҳатто.

Дилимда, ҳушимда унинг хаёли,
Ўнгимда, тушимда унинг хаёли.

Сиз дилимнинг муродини ҳосил қилиш чорасини изланг, лекин бу сирдан ўзга бирор жон огоҳ бўлмасин.

Доялар малика сўзларини уятсизлик ва беномусликка йўйдилар, подшоҳ қизига шундай сўзу шундай иш муносибми, дея уни маломат қилдилар. Уларнинг бешалови ҳам Аҳриман сингари қаҳр билан ўринларидан сапчиб туриб, бонуларига шундай жавоб қилдилар:

— Сен жаҳондаги барча гўзалларнинг гўзалисан, маликаларнинг сарварисан. Ҳусну жамолинг овозаси Ҳинддан Чингача ёйилган. Канауж ва Румда сенинг юзингга сажда қиладилар. Сен бўлсанг отаси қувғин қилган, тоғдаги қандайдир бир қуш доялик қилган кимса билан бир ёстиққа бош қўймоқчисан. Ахир, бу қандай шармандалик? Устига устак, онаси қорниданоқ қариб туғилган, одамлар оғзида дув-дув гап бўлган. Сендек паризоднинг гўдаклигидаёқ қариган бир одамга кўнгил қўйиши яхшими? Во ажабо, ахир:

Шу ҳуснинг-ла наҳот сен Золи десанг,
Барча ҳайрон, оқсоч шу чолни десанг.

Бу юзу қадду зулфаким бермиш фалак,
Арзир куёв бўлса кўкдаги малак.

Бу нордон сўзлар оловга дам урилгандек Рўдоба қалбидаги муҳаббатни баттар алангалатди. У зарда билан доялардан юз ўгирди, кўзларини юмди, қошларини чимирди.

— Барча сўзларингиз хом, улар қулоқ солишга ҳам арзимади. Менинг қалбим бир қуёш фироқида куймоқда, мен қандай қилиб уни ой висоли билан овута оламан. Сиз гулни гилдан фарқлай олмасиз. Гулнинг гилга қандай муносабати бўлсин! Ахир бировнинг жигарига сирка даво бўлса, уни асал билан тузатиб бўладими? Менга турк султони ҳам, Чин фағфури ҳам, Эрон шоҳи ҳам керак эмас. Менинг қалбим Сомнинг ўғлига муштоқ, хоҳ у қари бўлсин, хоҳ у ёш. Қалбим уни пинҳона ихтиёр этди, мен унинг чеҳраси-ю сочига эмас, балки унинг ҳунари, камолотига ошиқ бўлганман.

Бу сўзларни эшитган доялар итоаткорлик билан бош эгдилар. Уларнинг бошлиғи ҳаммаларининг номидан айтди:

— Эй малика, биз сенинг канизларингиз, фармонингни бажаришга ҳозирмиз. Бизга ўхшаганларнинг юз мингтаси сенга фидо бўлса арзийди. Истасанг афсунгар бўлиб, жоду билан қушга айланиб учамиз, оҳу бўлиб югурамиз, Зобулшоҳнинг ўғлини ҳузурингга келтирамиз.

Бу гапларни эшитган Рўдобанинг лабига табассум югурди ва заъфарон упа таъсирида булут орқасидан кўринган қуёшдек товланган юзини дояларига ўгирди:

— Агар шу тугунни еча олсангиз, шундай бир дарахт ниҳолини ўтқазган билан тенг иш қиласизки, у дарахт ҳар кун сизга лаълу ёқут мева тугиб беради.

КАНИЗЛАРНИНГ ЗОЛ ҲУЗУРИГА БОРГАНИ

Бундай сахий ваъдани эшитган канизлар бонуларининг буйруғини бажаришга икки чандон ҳаракат қила бошладилар. Улар ҳариру дебо кийимлар кийиб, сочларига гулчамбарлар тақиб, дарё бўйига бордилар ва атайлаб Золи Зар қароргоҳи қаршисида гул теришга машғул бўлдилар.

Зол дарёнинг нариги соҳилидаги қизларни кўриб, ҳамроҳларидан сўради: "Бу қизлар ким?" Зобуллик шаҳзода хизматини қилишга тайинланган аъёнлардан бири унга жавоб берди: "Булар Меҳробшоҳ қизининг канизлари, улар ўз бонуларининг амри билан гул тергани келганлар."

Золнинг қалби тўлқинланиб кетди. Фурсатни бой бермай, у бир нафар хизматкори билан дарё лабига келиб, камон сўради. Хизматкор камонни ўқлаб унга тутқазди ва ўзи қаттиқ қичқириб, дарё ўртасидаги қамишзордан қушларни учириб юборди. Зол чаққон ҳаракат билан қушлардан бирини отиб, дарёнинг нариги бетига,

қизлар гул тераётган жойга туширди ва хизматкорига тезда нариги бетга ўтиб, ов қилинган қушни келтиришни буюрди.

Хизматкор қайиққа тушиб, сувнинг у бетига ўтган эди, канизлар уни гапга тутдилар. Катта каниз ундан сўради:

— Бир отишда учиб кетаётган қушни овлаган моҳир камондор ким?

Хизматкор лабини тишлади:

— Секинроқ гапир, Нимрўз шоҳи Соми Достоннинг ўғли. Бу замонда ундан паҳлавонроқ ва донгдорроқ киши йўқ.

Каниз кулди:

— Эй содда одам! Сенинг шаҳзоданг Меҳробнинг қизидан машҳурроқ эмасдир, ахир Рўдобанинг ҳусну жамоли овозаси бутун дунёни тутган!

Моҳчеҳра канизак кулиб дер қулга:
"Ортиқ мақтанмагил, қара ўнг-сўлга.

Меҳроб саройида бор бир тўлин ой,
Ҳусну малоҳатда юз бор ундан бой.

Бадани — моҳитоб, қомати шамшод,
Бошда мушкин зулфи тож қилмиш ижод.

Икки нарғис — жаллод, икки қоши — хам,
Икки қош устунни бир сиймин қалам.

Уйқуга мойилдек икки кўз хумор,
Сочлар мушкфому, лоладек рухсор.

Иккинчи каниз чўзиб ўтирмасдан гапнинг пўсткалласини айтиб қўя қолди:

— Биз Рўдобанинг дояларимиз, шоҳнинг ҳузурига келдик. Унинг шаъну шавкати, ҳусну жамоли овозасини биз ҳам эшитдик. Шунинг учун нозанин маликамиз ва Сомнинг ўғлининг бошларини бир қилишни мақсад қилганмиз. Улар бир-бирига муносибдирлар.

Хизматкор каниз сўзларини эшитиб, хурсандликдан бирдан чеҳраси ёришиб кетди, чунки у ҳам валинеъматининг Меҳроб қизига ғойибона ошиқ бўлганидан хабардор эди-да!

— Айни муддао!— деди у.— Узукка кўз тушгандай бўлади!

Канизларга дейди: "Жуда ярашар —
Қуёшга ҳамдам бўлса нурафшон қамар.

Жаҳонда жуфтликни қилганда пайдо,
Ҳар дилга ишқ ўтин солмишдир қадо.

Агар ажратмоқни қилса эгам қасд,
Ажратур, унга ким кела олур бас?

Боғлаши ниҳондир, узиши ошкор,
Унга ҳам, бунга ҳам фалак устакор!

Хизматкор Зол олдиға хурсандлигидан гул-гул очилиб қайтди.
— Жуда лабинг қулоғингда, қизлар сенга нима дейишди?—
қизиқиб сўради Зол.

Хизматкор канизлардан эшитган гапларини оқизмай-томизмай
валинеъматига етказди.

Зол шодликдан ҳаяжонга тушди, чеҳраси гулдай очилиб,
кўзларидан ўт чақнади:

— Тезда нариги қирғоққа ўтгин,— буюрди у хизматкорига,—
канизларга айт, кетмасдан турсинлар, бир оз кутсинлар, мен
Рўдобага совға юбормоқчиман, гулдасталарга қўшиб, бонуларига
олтину гавҳар олиб борсинлар.

Хизматкор зудлик билан қайиғини орқага бурди. Зол хазинадан
олтину гавҳар, беш сидра зарбофт кийим олиб, хизматкорларига
берди ва канизлар қўлига пинҳона топширишни буюрди.

Хизматкорлар буйруқни бажо келтирдилар.

Катта каниз хизматкорларга шундай деди:

— Агар сир икки киши орасидагина бўлмаса, у очилиши аниқ.
Ундан уч киши воқиф бўлса, бу сир очилди, демакдир, тўрт киши
билса анжуман бўлади. Шунинг учун мен Сомнинг ўғли билан
яккама-якка сўзлашмоқчиман.

Хизматкорлар қайтиб кетдилар. Канизлар эса ўзаро сўзлашиб:
"Шер қопқонга тушди. Энди Рўдоба ҳам, Зол ҳам
мурод-мақсадларига етишлари муқарар, бундан яхши иш борми?!"—
дер эдилар.

Хизматкор катта каниз сўзини хожасига айтган замоноқ, Зол
ҳаялламай қайиққа тушиб, дарёнинг у бетига йўл олди.

Канизлар Золга таъзим қилдилар. Шаҳзода канизлардан
Меҳробнинг қизи қандай эканини сўради. У қизларга рост
гапиришни уқтирди, агар заррача ёлғон гапириб уни алдасалар,
фил оёқлари остига ташлатишини айтди.

Катта каниз Золни бир четга чорлаб, олдин унинг ўзини, кейин
эса Рўдобанинг оламда ягона, тенги йўқ ҳусну жамолини
таърифлади. Буни эшитган Золи Зар маликага олдингидан ҳам
кўпроқ ошиқ бўлди.

— Хўп, мен қандай қилсам унинг олдиға йўл топиб, висолига
етиша оламан?— сўради Зол.

— Сен унинг қасри олдиға каманд билан келгин,— жавоб берди
каниз.— Қаср деворидаги кунгураға каманд солиб юқорига чиқасан.

Ҳозир эса бизга рухсат бер, бориб маликамизга висол муждасини етказайлик, уни сени кутиб олишга ҳозирлайлик.

Канизлар гулдасталар ва Зол берган совғаларни кўтариб, йўлга тушдилар ва шом пайтида Рўдоба қасрига етиб бордилар. Эшикбон уларни шу пайтгача қаерларда санғиб юрибсизлар, деб уришди.

— Ахир, баҳор-ку!— Важ кўрсатишди канизлар.— Биз гул тергани борган эдик. Мунча қўрқмасанг, гулистонда бизни ўғирлаб кетадиган дев бормиди?!

— Зол Зар келиб дарё бўйида саропарда тикиб турганидан хабарингиз йўқми?— жаҳл қилди эшикбон.— Кобулхудой ҳар оқшом қасрдан чиқиб унинг ҳузурига боради. Агар кўча-куйда гулдаста кўтариб юрганингизни кўрса, бошингизни танингиздан жудо қилади!

— Золи Зар келган дейсанми? Йўғ-э?!— муғомбирлик билан сўрадилар бу маккоралар.— Билмабмиз. Уни қаринамо ўспирин дейдилар, бир кўрсак бўлармиди?...

Дарвоза очилиб, канизлар ўзларини ичкари олдилар.

Рўдоба уларни интиқлик билан кутарди. Канизлар бири қўйиб, бири олиб бор гапни бонуларига айтиб бердилар. Улар Золнинг чеҳрасини арғувон гулига, қоматини сарви бўстонга ўхшатиб, оппоқ сочларини дунёда йўқ ҳусн-тароват зийнати дея таърифладилар. Унинг салобатини эса маст шерга нисбат бериб, билимдонлигини мўъбадлар донишмандлигидан ҳам юқори дея мақтар эдилар. Бу билан улар Рўдобанинг дилидаги иштиёқ оташини яна ҳам кўпроқ алангалатдилар. Катта каниз халталардаги олтину гавҳарларни унинг олдига тўкиб, совғаларни топширди.

Канизлар Зол бу ерга келмоқчи эканини айтиб, ҳам ошиғу ҳам маъшуқа бўлиб ёнаётган бонуларини тезроқ олийқадр меҳмонни кутиб олиш тайёрлигини кўришга ундадилар.

Кўзларда барқ уриб севги ёғдуси,
Рўдоба дилида кўрмак орзуси.

Совға гавҳарларни олдига қўйиб,
Яна эшитгуси келарди тўйиб.

Сўрарди: "Сом ўгли нечук, иш, сўзи,
Шухрат — овозага арзирми ўзи?"

Рўдоба дили шавқ ва шодликдан лиммо-лим тошиб ётган бўлса ҳам, мийиғида кулиб қўйди ва канизлардан истеҳзо билан сўради:

— Фикрингиз, сўзларингиз бунчалик тез ўзгариб қолмаса?! Қуш тарбиясини олган оқсоч Зол дарровда арғувон юзли, сарвқадга айланиб қолдими? Ҳали менинг таърифимни ҳам унга келиштириб айтиб, бир нарса ундиргандирсиз?...

Рўдоба канизлари билан биргаликда шифти ва деворларига ҳар хил суратлар, манзаралар чизилган хонани ота-онасидан пинҳона хитойи матолар билан безаб, мушку анбар сепди. Канизлар хонага заррин идишлар келтирдилар, бурчак-бурчакларга нақшинкор, нафис гулдонлар қўйиб, уларга бинафшаю наргис, арғувону савсар, ёсуману райҳон солиб безадилар. Бутун саройга ёқимли ҳид таралди.

УЧРАШУВ

Тун қоронғусида Зол пинҳона Кобулга йўл олди. Келишиб қўйилган жойда Рўдоба канизларидан бири уни кутиб олиб, малика қасри деворлари остига бошлаб келди.

Қаср томида унинг йўлига кўз тикиб ўтирган Рўдоба Зол девор ёнида кўринган ҳамона бошидаги ёпинчиғини олиб овоз берди:

— Хуш келибсан, эй шерзод!

Зол юқорига қаради: кўзига қаср томи қизнинг жамолидан таралган нурдан ёришиб кетгандек туюлди. Шаҳзода унга жавоб берди:

— Эй ҳурнажод, мендан сенга салом ва самолардан сенга офаринлар бўлсин! Кўп туиларни сенинг хаёлинг билан юлдуз санаб ўтказдим, дийдорингни бир бор кўриш орзусида парвардигорга илтижо қилдим. Мана, муродимга етдим. Пок эгамга чексиз шукрлар бўлсин!

Рўдоба икки тутам қилиб ўрилган сочларини пастга туширди:

— Бунни тутиб олдимга чиқ.

Зол қизнинг бу ишидан ҳайратга тушди. Маликанинг мушқин сочини олиб ўпди-да, унга хитоб қилди:

— Йўқ, асло! Сенинг бир тола сочинг узилганидан ёки сенга заррача озор етганидан кўра сийнамни чок қилиб, юрагимни суғуриб ташлаш менга осонроқ.

Зол камандни олиб юқорига отди, унинг ҳалқаси қаср кунгурасига илинди. Шаҳзода унга осилиб, томга чиқди. Рўдоба Золнинг қўлини тутиб, у билан бирга пастга, хонага тушди.

Зол Рўдоба хилватхонасининг зеб-зийнати ва шукуҳини кўриб ҳайратга тушди. Лекин у бундан ҳам кўпроқ маъшуқасининг тенги йўқ ҳусну жамолига мафтун бўлган эди. Қиз ҳам Золнинг канизлари таъриф қилгандан ортиқроқ эканига амин бўлди.

Шоҳона зиёфат бошланди. Сўнг икки ошиқ висол дамлари лаззатидан кўнгилларини хушнуд этдилар.

Шаҳаншоҳ шукуҳи билан Золи Зар
Ой ёнида нурга чўмиб ўлтирар.

Белбоғда ярақлар исфаҳон ханжар,
Бошидаги тожи ёқуту гавҳар —

Рўдоба жонига олов-ўт ёқар,
Кўзларин узолмас, ўгринча боқар.

Зўр билак, кенг елка, ёлига қарар,
Тоғни талқон қилур Золига қарар.

Рухсори нуридан жонида олов,
Қарагани сари қонида олов.

Ўпич, қучоқ бўлди севги ундови,
Лек оҳу бўлмади қоплоннинг ови.

Ниҳоят, Зол севгилисига айтди:

— Ой юзли, мушкин зулфли ёрим, агар Манучеҳр менинг бу ишқ достонимни эшитса, дарғазаб бўлиши аниқ. Отам ҳам бутпарастлар хонадонидан ўзимга жуфт танлаганимни билса, менга қаҳр қилади. Лекин мен жонимдан воз кечиб, кафан кийишга розиман, аммо сен билан қилган аҳду паймонимдан қайтмайман. Шаҳаншоҳ ва отам қалбидан хусуматни ювиб ташлаш учун пок тангрим ҳузурига илтижо қиламан.

— Мен ҳам шундай,— деди Рўдоба.— Менинг кўнглим учун сендан ўзга подшоҳ йўқ ва бўлмайди ҳам. Ёруғ жаҳонни яратган худойим сўзим чинлигига гувоҳдир.

Дарбор томондан тонгги ноғора овози эшитилгандагина Зол кетишга ҳозирланди. Икки ошиқнинг бир-биридан айрилгиси йўқ эди, кўзларини ёш пардаси тўсди. Улар энди тиг ураётган қуёшга "не сабабдан бунча шошдинг, висол тунини фиरोқ тонги билан алмаштирдинг", дея таъна билан қарар эдилар. Ниҳоят, икки ошиқ кўнгли вайрон бўлиб, ноилождан хайрлашдилар. Зол камандга осилиб, бу лаззатмакон қасрдан паства тушди.

ЗОЛНИНГ СОМГА НОМА ЙЎЛЛАГАНИ

Зол ўз қароргоҳига хаёлу андишаларга чўмиб қайтди. Мулозимига аъёнлар, мўъбадлар ва лашкарбошиларни ҳузурига чақиришни буюрди.

Улар бир-бир Зол саропардасига кириб салом бердилар. Ҳамма тўпланиб бўлгач, Золи Зар сўз бошлади:

— Биласиз, бу жаҳон одам билан обод, лекин эркак ва аёл жуфти бўлмаганда инсон зоти кўпаймас эди. Дунёда ўзига жуфт қидирмаган бирорта ҳам йигит топилмаса керак. Агар зодагонлар авлодидан бўлган бирор аслзода жуфтсиз ўтса, зодагонларнинг бу

авлоди йўқ бўлиб кетади. Донгдор паҳлавонлар учун ҳам фарзанддан азирроқ нарса йўқ бўлса керак. У ўзини фарзанди вужудида такрорлайди, фарзанди сиймосида янги ҳаёт кечиради. Энди мен сизларга қалбим розини айтай. Менинг қуёшим Меҳроб қасридан балқиб чиқди, мен унинг қизига кўнгил қўйдим. Сиз, мўъбадлар ва донишмандлар, нима деб ўйлайсиз, отам Сом менинг бу ишимни маъқуллармикин? Манучеҳр нима деркин? Бу ишни менинг ёшлигимга йўрмикан ёки менга айб қўйиб, қаҳр қилармикин? Ахир, хотин олмоқни бизга худо ва дин буюради, донишмандлар ҳам бу ишни айб ва уят деб билмайдилар, шундай эмасми?

Мўъбадлар нима дейишни билмай қолдилар, тиллари гапга келмай қолди, чунки Меҳроб Заҳҳокнинг набираси бўлиб, Заҳҳок ғайридин ва бадмазҳаб ҳисобланарди. Энди улар қандай журъат қилиб, қайси тил билан шаҳзодага унинг маъшуқаси ғайридин эканлиги, унга уйланиши раво эмаслигини айтадилар?!

Зол аъёнлари жим қолганидан жаҳли чиқди ва сўзни бошқача бошлади:

Ўйловдим, ҳар сўзим таҳлил этарсиз,
Дил дардим тагига обдон этарсиз...

Қачонки янги йўл танларкан киши,
Таъна-маломатлар эшитмоқ иши.

Раҳнамолик қилинг сиз менга букун,
Бандкушолик қилинг сиз менга букун.

Мен сиздан ўзимни миннатдор билай,
Ҳеч султон қилмаган яхшилиқ қилай.

Шунда мўъбадлар унга айтдилар:

— Биз, сенинг қулларинг, нима қилишни билмай ҳайрон бўлиб қолдик. Лекин фикри ожизимизча, шундай қизга уйланиш шоҳнинг мақоми мартабасига путур етказмайди. Меҳроб ғайридин бўлса ҳам, буюк инсон ва шаҳсувор паҳлавондир. Лекин бир ёмони шуки, у тозийнажод, аждаҳонасабдир. Паҳлавон Сомга нома юбормоқ керак. Сен биздан донишмандроқсан, номада нималар ёзишни ўзинг яхшироқ биласан. Лекин унга шаҳаншоҳ розилигини олиш кераклигини уқтириш лозим. Манучеҳр Сомнинг раъйини қайтармас. Сен айтган тугунни шундай ечиш мумкин.

Зол бу маслаҳатни маъқул топди, мирзани чақиртириб, Мозандаронга, отаси Сом ҳузурига мактуб ёздирди, чунки бу пайтда Сом Манучеҳр буйруғи билан Мозандаронда девларга қарши уруш билан банд эди.

Номанинг бошида Золи Зар отасига саломлар йўллади, сўнг эса шундай ёздирди:

"— Уруш майдонида Соми Наримондек мард бўлган эмас ва бўлмайти ҳам. Мен унинг бир қули даражасидаман, менинг дилу жоним унинг меҳр-муҳаббати билан тўлиб тошгандир. Менинг онадан қандай туғилганим, кейин қанчалик ранжлар чекканим падари бузрукворга маълум. У ҳаёт лаззатларидан баҳраманд бўлган бир чоқда мен Симуруғ инида она сути ўрнига қон ютар эдим: мен бор умидимни Симуруғга боғлаган эдим, у бирор нарса овлаб келиб, болалари қатори менга ҳам ризқ беришини пойлардим. Баданим териси офтобда куйиб, ёмғир ва шамолда қовжираб ётар, юзларимга чанг-тупроқ тўлиб, кўзим гоҳида ҳеч нарсани кўрмай қоларди. Мен ўзим шаҳзода, отам подшоҳ бўлатуриб, яшаш жойим қуш уяси эди. Начога, парвардигор тақдири азалда шундай ёзган экан, тақдирдан қочиб бўлмайти. Паҳлавон қудрати кескир тигни тиши билан майдалаб, наъра тортиб шернинг юрагини ёришга қодир бўлса ҳам, бари бир у тангри амрига мутеъдир. Менинг бошимга бир иш тушди, уни одамларга айта олмайман, лекин мени қайта топганда барча истакларимни бажо айлашга сўз берган отамга очиқ айтмоғим керак. Мен Меҳробнинг қизи домига тушдим. Менинг манзилим дарё соҳили, тун бўйи юлдузлар билан сирлашаман. Лекин қанча аламини бошимдан кечирган бўлмай, қанчалик азоб чекмай, сенинг амрингиз бир иш қилмайман. Донгдор паҳлавон отам менга нимани буюради? Мени дарду алам чангалидан қутқариб олармикан? Расму одат, дину мазҳаб қоидаларини ўрнига қўйиб, Меҳробнинг қизига уйланишимга рухсат берармикан?"

Хатни чопар қўлига тутқазиб буюрди:

"От бири ҳориса, бошқасига мин,
Тўхтамай етиб бор мисоли чақин.

Елиб ўтабергин бекат, работдан,
Отамга етгунча тушмагил отдан".

Чопар кечани кеча демай, кундузни кундуз демай от чоптириб, Мозандарон тупроғига етди. Узоқдан тоғ ёнбағрида кетаётган лашкарни кўрди ва саф бошида от сураётган паҳлавон Сомни таниди. Бу орада Сом ҳам ўзи томон от чоптириб келаётган суворийни кўриб, ҳамроҳларига сўзлади: "Бу отлиқнинг тагидаги от Зобул наслидан, бас, шундай экан, у Золнинг чопари бўлиши керак". Бу орада чопар етиб келди, отдан тушиб, Сом ҳузурда ер ўпди ва номани валинеъматига топширди.

СОМНИНГ ЖАВОБИ

Сом номани ўқир экан, чеҳраси тундлашиб, хаёлга чўмиб борарди. Ўғлининг қилмиши унга маъқул эмасди. Ўз ўзига

Дедиким: "Ҳар неки бўларкан пайдо
Хилқатидан бўлур бари ҳувайдо.

Дояси йиртқич қуш бўлгандан кейин —
Орзуси шу бўлур, бунга нетайин?!"

Сомнинг қалби ўй-андишадан пора бўлганди:

Ўйларди: "Розилик бермасам агар,
Ўйлаб иш тут десам, буни қўй бадар,

Худодан тортиб то оддий бир банда —
Олдида бўлурман онтхўр, шарманда.

Агарда ол десам, орзуйингга ет,
Дилинг хоҳишини майли, бажо эт,

Буни қуш ўстирган, униси девзод...
Не бўлур булардан тарқаган авлод?!"

Бундай андишалардан Сомнинг боши қотди, кун кеч бўлди, у уйқуга кетди. Эртаси тонгда у мунажжимларни чақиртириб, фол кўриб, Золнинг толеи қандай бўлиши ва келажакда не аҳвол кечишини аниқлашга амр қилди. Улар бир кеча-кундуз осмонга боқиб, бу сирнинг калитини қидирдилар, кейин хурсандлик билан Сомнинг олдига келиб, хабар бердилар:— "Сайёраларнинг ўзаро яқинлашуви икки ёв ўзаро қариндош бўлишини кўрсатмоқда. Ўғлинг ва Меҳроб қизи тақдири қутлуғ кўринади, улардан қудрати маст филга тенг бир паҳлавон ўғил туғилади. У дунёни ёвузлар ва нияти бузуқлар вужудидан поклайди, уруш-жанжаллар илдизини суғуриб ташлайди. Эронга ғалаба ва бахтиёрлик келтиради, ҳамма мамлакатларда — Рум ва Ҳиндистонда, Эрон ва Туронда подшоҳлар унинг номини ўз тожлари ва узукларига нақш қиладилар".

Мунажжимларнинг бу башорати Сомнинг ошуфта дилига бирмунча таскин берди. Хурсанд бўлгандан у мунажжимларга олтин ва қумуш бериб сийлади. Золнинг чопарига ҳам дирҳаму динарлар бериб буюрди: "Бориб айт, отанг Меҳробнинг қизига уйланишингга рози, лекин сен бир фурсат сабр қил, у масалани шаҳаншоҳ қулоғига етказиб, унинг олий фармонини олмоғи керак".

Чопар яна шитоб билан йўл босиб, оз фурсатда Кобулга етиб келди. Золи Зар отаси юборган жавобдан мамнун бўлди, аъёнларига шоҳона ҳадялар тортиқ қилиб, дарвишларга садақалар улашди.

РҶДОБА СИРИНИНГ ФОШ БЎЛГАНИ

Кобуллик бир сўзамол жувон Зол ва Рўдоба орасида воситачилик қилиб, уларнинг мактубларини бир-бирига етказиб турарди.

Зол бир куни жувонни ўз ҳузурига чорлади. У Золнинг кулиб турган чехрасини кўриб ҳайрон бўлди, чунки бундан олдин уни бунчалик хурсанд қолда кўрмаган эди. Зол жувонга отасидан келган хушхабарни айтди ва тезда Рўдоба олдига бориб, уни хурсанд қилишни буюрди. Жувон қанот чиқаргандек Рўдоба қасри томон учиб кетди.

Жувон келтирган мужда, яъни Сом ўғлининг Кобулшоҳ қизига уйланишига розилик бергани ҳақидаги хабар, Рўдобанинг кўнглини ниҳоятда шод этди. У мужда келтирган жувонни тиллакори курсига ўтказиб, бошидан кумуш танга дирҳам сочди ва бир сидра кийим, зартикма гулдор рўмол, бир жуфт қимматбаҳо узук ҳадя этиб, хат ва дуойи саломлар билан яна Золнинг ҳузурига юборди.

Жувон Рўдоба хонасидан чиқиб, энди дарвоза томонга йўналган ҳам эдики, айвонда туриб уни кузатаётган қизнинг онаси — Синдухтни кўриб қолди.

Синдухт жувонни тўхтатди ва маломатомуз оҳангда сўради:

— Қимсан?

Жувон шошгандан тили айланмай қолди.

— Сўраган сўроқларимга тўғри жавоб бер, — буюрди Синдухт, — алдашни ўйлама. Ҳар доим бу ердан ўтганинда менга қиё боққинг ҳам келмайди, Рўдобанинг хонасига шошасан. Сен кимсан? Нима иш билан шуғулланасан? Айт, ўқдай тўғримисан ёки камондай эгрими? Жувоннинг

Кўрқувдан юзлари бўлди оппоқ қор,
Ер ўпиб дер эди: "Ё парвардигор!"

Ёлвориб арз этар: "Мен бир хаста дил,
Базўр нон топгувчи бечора йўқсил.

Юраман уйма-уй, ризқ териб андак,
Биров либос олур, бошқаси — безак.

Ҳужрасига чорлаб энди Рўдоба,
Келтир деган эди гавҳар, духоба.

Олиб келган эдим бир тож зарниёр,
Яна зирак — олтиндан, гавҳардор, шаҳқор"

— Тожу зиракни менга кўрсатгин,— талаб қилди Синдухт.

— Уларни Рўдобага сотдим,— гапини тўғрилади жувон.— У яна нарс келтиришни буюрди.

— Хўш, қанчага сотдинг? Қани, олган пулингни менга кўрсатчи?— яна ҳам қаттиқроқ туриб талаб қилди Шаҳбону.

— Рўдоба пулини эртага берадиган бўлди,— дея жавоб берди жувон.

Синдухт унинг сўзларига ишонмади. У тундлик билан жувоннинг қўйинлари, енглари ичини қидира бошлади, бўғчасини очиб, Рўдобадан олган кийим ва тақинчоқларини кўриб қолди. У қаттиқ ғазабланиб, жувонни судради, ерга йиқитиб, муштумлари билан урди, тепди, кейин эса унинг қўл-оёғини боғлаб қўйди. Сўнгра қасрга кириб, эшигини маҳкам ёпди, аламли гумон ва хаёлларга ботиб ўтирди. Унинг кўнглидан: "Бу аёл кўшмачи бўлса-ю, қизимни номуссизлик кўчасига бошлаган бўлса-чи?"— деган қўрқинчли фикр яшиндай ўтди.

Қизига одам юборди.

Рўдоба келиб, онасини кўз ёши қилиб ўтирган ҳолда кўрди. Синдухт аламу андуҳ билан қизидан сўради:

— Жоним болам, нега ярмида чоҳ қазилган йўлни танладиңг? Мендан яширган қандай сиринг бор? У рўмол ва узукни қайси эракка совға қилиб бериб юборган эдинг? Онангдан ҳеч нарсани яширма.

Рўдоба уятдан турган жойида тахтадек қотди, бошини қўйи солиб, оёғи остига қараганича жим қолди. Ниҳоят, кўзларида шашқатор ёши билан деди:

— Меҳрибон онажон! Ишқ менинг жонимни бурғиламоқда. Кошки мени тугмасанг эди. Золи Зар Кобулга келди-ю, мен ишқ балосига гирифторм бўлдим. Дунё кўзимга қоронғи, ошқору пинҳон йиғламоқдан ўзга ишим йўқ. Усиз ҳаёт менга керак эмас. Мен учун бутун жаҳон унинг бир тола сочига арзимади. Сендан яширмайман, у менинг қасримга келди ва мен билан ўлтирди. Икковимиз қўл ушлашиб, аҳду паймон қилдик, лекин бизнинг орамизда дийдор кўришишдан бошқа ҳеч нарс бўлгани йўқ. Зол отаси ҳузурига чопар юборган эди. Чопар Сомнинг розилиги ҳақида хабар келтирибди. Бу жувон менга Золдан шу муждани келтирган эди, мен унга кийим-кечак ва суюнчилик нарс берган эдим.

Синдухтнинг ҳуши бошидан учди, у қўрқиб кетди. Қизидан эшитган гаплари унинг учун бутунлай кутилмаган ҳол эди. Лекин шаҳбону барибир ич-ичида Зол унинг қизига кўнгил қўйганидан

хурсанд эди. Ахир Рӯдобага Зобул шаҳзодаси, донгдор паҳлавон Сомнинг ўғлидан ҳам муносиброқ куёв топилармиди!

Синдухт шу ондаёқ шаҳаншоҳ Манучехрни эслади: у Заҳҳок авлодининг қаттол душмани, Зол билан Рӯдобанинг бир ёстиққа бош қўйишига асло рози бўлмас, аксинча, ғазаб отига миниши турган гап.

Шаҳбону Рӯдобага шундай деди:

— Бу осон иш эмас. Албатта, Зол буюк ва машҳур одам. Агар унинг бирдан-бир айби сочларининг оқлиги бўладиган бўлса, қолган юзта ҳунару фазилати унинг бу айбини ёпади. Лекин болажоним, шаҳаншоҳ ғазабидан қўрқулик, у Кобулни ер билан яксон қилади; бизнинг авлодимиздан бирор кишининг саркарда бўлиши, бошига тож кийишини у истамайди, бунга йўл қўймайди. Сен хоҳласанг-хоҳламасанг Золдан воз кечиб, уни унутишингга тўғри келади.

Она бу сўзларни айтар эди-ю, гаплари Рӯдобага заррача таъсир этмаётганини сезарди.

Синдухт воситачи жувоннинг қўл оёғини ечди, танимаганини айтиб узр сўради, унга меҳрибончиликлар қилди, лекин "бу сирни шу ернинг ўзига кўмиб кет, бошқа жойда оғиз очма", деб тайинлади.

Синдухт паришонхотир ва ғамгин эди.

Бугун ҳам Меҳроб зобулликлар қароргоҳидан тунда қайтди. У Золдан жуда кўп меҳрибончиликлар кўрган, шоду ҳуррам эди. Хотини эса, аксинча, ўринда ётган бўлса ҳам ҳамон уйғоқ, юзида ғамгинлик аломати кўриниб турарди:

— Нима гап? Юзинг узилган гулнинг япроғи каби нима учун сўлғин?— сўради Меҳроб.

Синдухт ҳазин оқ чекиб, эрига жавоб берди:

— Биз ўтқизган, ранжлар чекиб парваришлаган дарахт заҳарли мева тугди: у қуёшга бўй чўзиб, соя ташлайдиган даражага етганда, парваришлаган эгасининг бошини ерга ҳам қилди. Оқибат, кўргулигимиз шу бўлди!

— Во ажабо!— ҳайрон бўлди Меҳроб.— Нима бўлди, нега бундай дейсан?

— Фалакнинг гардиши бизга қарши. Сомнинг ўғли Рӯдобага дом қўйиб, қалбини ўғирлабди.

— Нима дединг?— Меҳроб ғазабдан қалт-қалт титраб, ўрнидан турди, кескир ханжарига қўл узатаётиб ҳайқирди:— Рӯдобани ўлдираман!

Синдухт чаққонлик билан ўрнидан туриб, унинг белидан қўчоқлаб олди ва ялинишга тутинди.

— Эй фаросатли бегим, менинг сўзим ҳали тугамади, олдин эшитиб кўр, кейин истаган ишингни қиларсан.

Меҳроб ўзини боса олмас, хотинини итариб ўзидан узоқлаштирди ва ғазаб билан сўзлади:

Нечун сўндирмадим унинг қуёшин,
Қиз туғилган замон кесмадим бошин.

Ўлдирсам бўларди — аждод одати,
Мана оқибати — шул каромати.

— Мен уни ўз вақтида ўлдирмадим. Энди эса у менинг бошимга шунча фалокат келтирди! Бугун ўзимнинг жоним ҳам хатарда, сен бўлсанг уни ўлдиришга қўймай қўлимни ушлаб турибсан. Сом Кобулга ўт қўяди, мулкни харобага айлантиради, бу мамлакатда бир қарич ҳам экинга яроқли жой қолдирмайди.

— Эй паҳлавон,— деди Синдухт,— сен Сомдан қўрқма, у Зол ва Рўдоба можаросидан хабардор, уларнинг тўйига ҳам розилик билдирибди.

— Ёлғон айтма! Шамол тупроқ измига киради, деган гапга ишониб бўладими? Агар шунга ишониб бўлса, мен ҳам сенинг сўзларингга ишонаман. Лекин агар худонинг иродаси билан бу иложсиз иш амалга ошиб қолса-ю, менинг кўнглим таскин топса, биз учун Золдан яхшироқ куёв топилмас. Ким ҳам Сом билан қариндош бўлишни истамайди? Аҳвздан Кандаҳоргача пиёда қидирсанг ҳам бундай куёвни топа олмайсан.

— Эй олийҳиммат хожам, мен сенга айтган сўзларда заррача ҳам ёлғони йўқ. Мени ҳам бошда қўрқув, ваҳима чулғаб олди, қанчалик андуҳ ва алам билан ётганимни ўзинг кўрдинг. Лекин дурустроқ ўйлаб қаралса, бу ишнинг бўлиши унчалик иложсиз ҳам эмас. Сом бу ишга розилик берган бўлса ҳам не ажаб? Ахир, Фаридун ҳам Яман подшоҳи билан қариндош тутинганидан шодланган эди-ку! Шамол тупроқнинг измига тушмайди, олов сувга жуфт бўла олмайди, лекин буларнинг қўшилувидан ер тобланиши, юкли бўлиши маълум-ку!

Меҳроб Синдухт сўзларини паришонхаёллик билан эшитди, кейин ташвиш билан буюрди:

— Ўрнингдан тур. Рўдобани ҳузуримга келтир. Синдухт эрининг важоҳатидан қўрқди, қизимни парча-парча қилиб ташламасмикан, деган хаёл билан унинг олдига шундай талаб қўйди:

— Келтираман. Лекин сен олдин қизимни соғ-саломат менга қайта топширишга сўз бер.

Меҳроб сўз берди.

— Қасам ич,— оёғини тираб туриб олди Синдухт.

Меҳроб ноилож Рўдобанинг бир тола сочига ҳам зарар етказмайман, деб қасам ичди. Шундагина Синдухт ичини кемириб

турган ташвишларини яшириш учун лабига кулгу олиб, қизининг олдига кирди.

— Қизгинам, отанг қаҳрини сендан қайтардим. Тезгина зеб-зийнатларингни олиб кўйгин-да, унинг ҳузурига бор, оёғига йиқилиб йиғла ва узр сўрагин.

— Нима учун тақинчоқларимни олиб қўяй?— эътироз қилди қиз.— Мен Золнинг қайлигиман, у менинг жонимдан азиз жуфтимдир; нега энди бу нарсаларни отамдан яширишим керак?

Рўдоба лаълу ёқутдан қилинган зеб-зийнатларини тақиб, порлоқ қуёшдек балқиб, отаси ҳузурига кирди. Меҳробнинг ўнгида жаннатдан чиққан паридек нозанин, у таърифини эшитган, лекин ҳанузгача кўрмаган бир сарвиноз пайдо бўлди. Қизининг бунчалик гўзаллигидан унинг қалби тоғдек кўтарилган бўлса ҳам, пешонасини тириштириб, унга хитоб қилди:

— Эй, эси йўқ. Қандай қилиб пари Аҳриманга жуфт бўлиши мумкин? Агар Каҳтон даштида илон овлайдиган моргир муғ бўламан деб даъво қилса, унинг бошини кесадилар.

Меҳроб Золни Аҳриман ва моргирга ўхшатиб киноя билан гапирмоқда эди. Буни эшитган Рўдобанинг дили қонга тўлди, ранги заъфарондек сарғайди, тим қора киприклари бирлашиб, кўзлари юмилди ва сўзга оғиз очмасдан сукут сақлади.

Меҳроб яна бирмунча вақт қаҳру ғазаб билан унга зуғум қилди, маломатомуз сўзлар айтди, танбеҳ берди. Қизи бир оғиз сўз айтмаётганини кўриб, ниҳоят, унинг ҳам ҳафсаласи пир бўлди. Рўдоба эса синиқ кўнгил билан унинг ҳузуридан чиқиб кетди.

Отанинг дили хун, ўзи кўп тажанг,
Дарғазаб бўларди мисоли паланг.

Хонасига қайтди қиз дили вайрон,
Кўз ёши шашқатор, юзи заъфарон.

Тангри ҳузуридан кутади паноҳ,
Ижобат бўлурми тилаги, эвоҳ!

МАНУЧЕҲРНИНГ ҒАЗАБИ

Сомнинг ўғли Меҳробнинг қизига ошиқ-мошиқ бўлиб юргани овозаси Манучеҳр дарборигача тарқалиб, шаҳаншоҳ қулоғига ҳам етди.

Шаҳаншоҳ шу масалани мўъбадлар ўртасига ташлади.

— Бу иш бизнинг ҳаётимизга бахтсизлик келтиргуси,— деди у.— Мен тадбир ва уруш билан Эронни йўлбарслар чангалидан қутқариб қолдим, Фаридун жаҳонга Заҳҳок офатидан нажот берди. Меҳроб

эса Заҳҳок уругидан тарқаган. Зол ва заҳҳокзода Рӯдоба пуштидан фарзанд дунёга келиб, бундай зоти паст инсон кейинчалик буюкликка даъвогар бўлишига йўл қўймаслик керак. Уларнинг фарзанди бир томондан бизнинг гавҳаримизга алоқасиз бўлади. Кўкнор заҳар тоифасига яқин. Агар уларнинг фарзанди онасига тортса, тож-тахт талашиб Эронни ранжу қийноққа гирифтор қилгуси. Модомики, шундай экан, қандай чора ўйлашимиз керак? Сиз бу масалада қандай фикр берасиз?

Мўъбадлар подшоҳга қуллуқ қилдилар:

— Эй шаҳаншоҳ, сен биздан кўра донороқсан, бу иш сенга аёндир.

Манучеҳр ўгли Нўзарни ҳузурига чорлаб буюрди:

— Мозандаронга Сомнинг олдига боргин. Ундан сўра, урушни тамом қилибдими, йўқми? Унга айт, Забулистонга қайтишда пойтахт яқинидан ўтсин, ўзи боргоҳга келсин.

Нўзар ота ҳузуридан чиқибоқ йўлга тушди.

Мозандаронда Сом барча паҳлавонлари билан пешвоз чиқиб, Нўзарни кутиб олди. Шаҳзода унга Манучеҳрнинг фармонини етказди. Сом унга айтди: "Фармон бош устига, шаҳаншоҳ дийдорини кўриб, қалбимга таскин бергум".

Нўзар ва унинг ҳамроҳлари шу оқшом Сом меҳмони бўлдилар. Сом аёнлари билан Манучеҳр ва Нўзар саломатлиги учун шароб ичдилар.

Эрта тонгда Сом лашкари билан Эрон томонга йўлга тушди.

Эронда Мозандарон фотиҳини шаҳаншоҳ сипоҳи тантанаю шодлик, карнаю сурнай, дўмбираю ногора билан кутиб олдилар. Манучеҳр боргоҳда Сомни қабул қилиб, тахтга ўз ёнига ўтқазди, ундан ҳол сўраб, жанг воқеаларини сўради. Сом Мозандарон уруши тафсилотларини, ўз ғалабаси, девлар саркардаси Каркўйни яккама-якка жангда енггани ҳақида сўзлаб берди:

Қарасам маст филдек чиқар у чангдан,
Қўлда ҳинд қиличи, тап тортмас жангдан.

Аё шоҳ, мен шундай қилдимки гумон,
Тоғ ҳам ундан қочар сақлаш учун жон.

Шитоб билан келди, мен пусиб турдим,
Қўлимни сўнг бирдан белига урдим.

Камарбандин тутиб, кўтариб дадил,
Отдан узиб олдим, шер каби эпчил.

Даст кўтариб, ерга ирғитдим чунон,
Мажақланиб кетди тана, устихон.

Шоҳни кўриб ерда бундай хору зор,
Қўшини этмади жангни ихтиёр.

Пасту баланд нима, йўл нима билмай,
Қўшин тоғу чўлга бўлди тумтарақай.

Манучеҳр Сомга қараб, шундай деди:

— Менинг паҳлавонларимдан ҳам ёнингга ол, Кобулистонга бор, заҳҳокнажд Меҳробни ўлдир, қасри ва пойахти Кобулга ўт қўй. Меҳробнинг барча авлодлари, заҳҳокнажд қариндош-уруғларининг бошини қиличдан ўтказгин.

Сомнинг дилини изтироб чулғади: Шу он унинг хаёлидан — ўғли Зол, унинг муҳаббати ва номаси, ўзининг унга Рўдоба билан топишишига рухсат бергани ўтди. Шаҳаншоҳнинг бу фармонидан Зол яраланган шер каби тўлғониши, ғазабланишини кўз олдига келтирди. Манучеҳрнинг фармони шафқатсиз ва қонхўрларча эди. Сомнинг дили шундай амр этарди: "Эътироз қил, баҳона топ, рад эт!". Лекин унинг ақли айтарди: "Бундан не фойда? Ҳозир шаҳаншоҳ ғазаб отига минган, агар баҳона қилсанг, сени йўқ қилади-ю, Кобулистонга бошқа лашкарбошини юбориб, кулини кўкка соуради". Паҳлавон Сом ноилож дилидаги ғалаённи яширди, шаҳаншоҳ тахтини ўпди, унинг узуги кўзига юзларини суртди:

"Итоат қиламан".

Барчалари зудлик билан Кобулистонга қараб йўл олдилар.

СОМНИНГ ЗОЛ БИЛАН МУЛОҚОТИ

Шаҳаншоҳ фармони ҳақидаги хабар Меҳроб ва Золга ҳам етиб келди. Меҳроб, Рўдоба, Синдухт бу хабардан даҳшатга тушиб, жонларидан умидларини узиб қўйдилар.

Золи Зар ғазабланди:

— Агар оғзидан олов сочиб турган аждаҳо Кобулни ёндиришга келса ҳам, олдин мен билан олишсин!— дер эди у. Зол тезда отланиб, Зобул томон йўлга чиқди. Унинг бағри қон, дилини андишалар чулғаган, бошида минг ташвиш ғужғон ўйнаган эди, қичаб от сурарди.

Бу вақтда Зобул пойтахтига етиб келган Сом ўғли келаётганидан хабар топиб, суворий сипоҳни бошлаб, уруш филларини безатиб, Фаридуннинг қизил, сариқ, бинафша байроғини кўтариб, ноғораю карнайлар билан унинг йўлига пешвоз чиқди.

Золи Зар бунчалик тантанаю дабдабага ҳам ўнг қарамади, отаси билан совуқ кўришди. Улар ёнма-ён то Зобулга етганларича ҳам Золнинг чеҳраси очилмади. Ниҳоят, боргоҳга етганда у отасига айтди:

— Сен адолатли шоҳсан. Сенинг одиллигинг туфайли мамлакат ободдир, Ёлғиз мен — сенинг ўглинг адолатингдан бебаҳраман. Туғилганимдаёқ мени тоғларга элтиб ташладинг, онамни мен учун мотам тутишга мажбур этдинг. Энди балоғатга етиб, кобуллик Меҳроб сингари бир дўст топган вақтимда, ўз фармонинг билан Кобул яқинида турган чоғимда, менга Мозандарондан бундай совга келтирибсан, бориб менинг қасримни ер билан яксон қилмоқчисан. Менга нисбатан қилган адолатинг шуми? Менга озор бермасликка, хоҳишларимни бажаришга сўз берган эдинг — аҳду паймонинг қани? Мана, мен ҳузурингда турибман, мени арра билан қирқиб икки бўлиб ташлашинг мумкин, лекин Кобулга қўл теккизма! Хоҳлаган ишингни қил, лекин Кобулга бирор осиб еткизма, чунки ўша осиб менга етади.

Сом ўглининг бу аччиқ сўзларини эшитар эди-ю, борган сари боши қуйроқ эгилиб борарди. "Зол юз бор ҳақ,— ўйларди у.— Лекин Манучеҳр фармонидан қандай қилиб бош тортишим керак? Агар фармонни бажармасам шаҳаншоҳ ғазабланиб, ўрнимга бошқа сипоҳсолор юборади. У сипоҳсолор Меҳроб ва унинг қариндошларига қўшиб менинг ҳам кулимни кўкка совуради, балки Зобулга ҳам ўт қўяр. Манучеҳр қайсар ва раҳмсиз шоҳ, унинг ғазаби қўрқинчлидир".

"Ё фарзанд, ё шаҳаншоҳ!"

Сом умрида бундай танг аҳволга тушмаган эди. Шу дамда ўлим унинг кўзларига афзал кўринди. "Кошки Мозандарон жангида ўлиб кетсам эди!"— надомат билан ўйлади у дилида.

Узоқ жимликдан сўнг у Золга деди:

— Сен ҳақсан. Сенга нисбатан қилган ишларим адолатдан эмасди. Лекин сен тезлик қилма. Менга фурсат бер, бу ишнинг тадбирини излаб кўрай. Зора бирор чора топилиб қолса.

Хафа бўлма, асти бермам озоринг,
Чорасин топармиз, синмас бозоринг.

Бу кун ёздирман муфассал бир хат,
Ўзинг элтгайсан подшоҳга фақат.

Кўрач бор савлатинг, хурсанд дийдоринг,
Шаҳаншоҳ истамас сенинг озоринг.

МЕҲРОБНИНГ СИНДУХТДАН АЧЧИҒЛАНГАНИ

Юрагини ваҳима чулғаб олган Меҳроб қизига бўлган барча ғазабини Синдухтга тўкиб солди. У ханжарини яланғочаб, ғазаб билан унга сўзлади:

— Шаҳаншоҳ менга ғазаб қилиб турган шу онда сен ва нопок қизингни ўлдиришдан ўзга чорам қолмади. Балки шундай қилсам подшоҳнинг қалбидаги хусумат ва ғазаб олови пасаяр. Акс ҳолда Кобулда Сом билан майдонга тушиб уруш қиладиган бирор-бир шерюрак топилармикин?

Ақлли ва тадбиркор Синдухт айтди:

— Олдин менинг сўзларимга қулоқ сол, ундан сўнг ҳар не қилсанг қил.

Меҳроб курсига ўтирди.

— Айт!

Синдухт унинг қаршисидаги курсига ўтирди.

Деди: "Аввало сен сўзим тинглагил,
Сўнг, майли, юрагинг истаганин қил.

Менинг қатлим бўлса мақсадинг агар,
Бил, тун ҳомиладор, яхшиси саҳар.

Нечоғлиқ бўлмасин қоронғи, узун
Охири ёруғлиқ туғар-ку бу тун.

Кун келар, мусаффо мисоли булоқ,
Бадахшон лаълидек тиниқ, ярқироқ.

— Сен қадимий масаллар билан мени чалғитма.— Жаҳл билан хотинининг сўзини кесди Меҳроб.— Агар бирор нарсани билсанг, гапир, жонингни қутқазиб қолиш пайида бўл, бўлмаса қонли либос кийишга ҳозирлан.

— Мени қимматбаҳо ҳадялар билан Сом ҳузурига юбор,— деди Синдухт.— Сендан ганж бўлсин, мендан ранж. Мен унга ҳадяларни тақдим этиб, айтадиганимни айтаман. Агар унинг раъйини қайтара олсам, сен мен ва қизинг қонини тўкишдек заруратдан халос бўласан.

Меҳроб бир мунча фурсат ўйга чўмиб, ниҳоят, рози бўлди.

— Мана сенга хазиналар калити,— деди Меҳроб Синдухтга хазиналар калитини узатаётиб.— Унинг ҳузурига тахту тож, олтину кумуш, дурру гавҳар, араб арғумоқлари ва чиройли канизаклардан олиб боргин. Зора шу билан Кобул ёнғиндан омон қолиб, бизнинг забун толеимиз қайта очилиб кетса.

Синдухт сафар тараддудини кўра бошлади, лекин унинг қалби "мен келгунча Меҳроб қизим Рўдобага озор бериб қўймасмикин?!— деган хавотирда така-пука эди.

— Меҳроб,— деди у ниҳоят,— мен ўз ғамимни эмас, қизим ғамини сйман. Мен бу ишнинг чорасини излаб топгунча қизимга озор бермайман деб мен билан қатъий аҳду паймон қилгин.

Меҳроб хотини билан шундай аҳд қилди.

Синдухт олтин динорлар солинган пул халталари, мушк, анбар, кофур, араб аргумоқлари, ғуломлар ва канизаклар, қизил юнгли ургочи туялар, гавҳар ва фируза қадалган тиллакори тожу тахт олиб, йўлга тушди.

Зобулга етганда ҳам у ўзининг ким эканлигини айтмади, фақат эшикбонлардан Кобулшоҳдан элчи келганлиги ҳақида жаҳонпаҳлавон Сомга хабар беришни сўради, холос.

Сом уни боргоҳда қабул қилди. Шунда Синдухт жаҳонпаҳлавон ҳузурида ер ўпиб, Кобулшоҳнинг саломи ва номасини шахсан унга ва унинг аъёнларига тақдим этди, боргоҳ эшигидан тортиб икки мил масофага чўзилган совға карвонини улар назаридан ўтказди.

Бунча молу бойлиқни кўрган Сом ҳайратга тушди. Унинг боши қотди: "Бунча кўп совғаларни бир аёл қўли билан бериб юборишини қандай тушуниш керак?.. Буни қабул қилсаммикин ёки йўқми? Агар қабул қилсам, Кобулшоҳларни ўлдириб, шаҳарларига ўт қўйишдан воз кечган бўламан. Қабул қилмасам, ягона фарзандимни ўзимга душман қиламан. Нима қилсам экан?"

Охири у Меҳроб ҳадясини ўзи учун эмас, балки Рўдоба номидан Зол учун қабул қилишга қарор қилди.

— Буларни Золнинг хазинасига топширинг,— буюрди у.— Хазинадорга айтинг, барча нарсаларни Рўдоба номига ёзиб сақласин.

Синдухт туғфаларнинг қабул қилинишини ёмонликнинг даф бўлиши ва яхшиликнинг бошланиши аломати деб тушунди. Энди унинг дили шод-хуррам, тили гўё бўлиб кетди. Сом боргоҳдан бегоналарни чиқариб, Синдухт билан суҳбат бошлаганда шаҳбону унга шундай деди:

— Эй жаҳонпаҳлавон, сенинг сўзларинг кексалар қалбини ёшартиради, зодагонлар ҳам сендан донишмандлик илмини ўрганадилар, ёмонликлар эшиги сенинг меҳринг билан ёпилади, гурзинг яхшиликлар учун йўл очади. Агар гуноҳкор бўлса, Меҳроб гуноҳқордир, лекин сен бутун кобулликлар қонини тўкиб, шаҳарларига ўт қўйишга бел боғлабсан, уларда нима гуноҳ? Бегуноҳларни ўлдиришга Офтоб ва Ноҳидни, ақлу ҳушни яратган олий зотдан қўрқмайсанми?

Сом ундан сўради:

— Менга айт, сўроқларимга тўғри жавоб бер. Сен Меҳробнинг кими бўласан? Зол унинг қизини қаерда, қандай қилиб кўриб қолди? Унинг қизи ҳусну жамолда, ақлу билимда Золга лойиқми?

— Яхши,— деди Синдухт,— лекин сен олдин менинг ва менга азиз одамларнинг жонига қасд қилмайман, деб сўз бер. Менинг обод қасрим, бой хазинам, обрўйли қариндошларим бор. Менинг кўнглим ўзим ва қариндошларим ҳаётидан хотиржам бўлгач, барча

сўроқларингга жавоб бераман, Кобулнинг яширин хазинаси калити қўлингга тушишига ёрдам бераман.

Сом сўз берди. Шунда Синдухт ўрнидан туриб, унга таъзим бажо айлади ва деди:

— Эй олийнаход шоҳ, шуни билгинки, мен Заҳҳокнинг қариндоши, Меҳробнинг хотини, Рўдобанинг онасиман.

Сом ҳайрат билан кўзларини катта-катта очиб, унга қарарди. Кобул шаҳбонусининг ўзи унинг олдига қадам ранжида қилишига ҳеч ҳам ишоналмасди. У бошда "бу аёл Меҳробнинг саройида хизмат қилувчи Кобулнинг бирор зодагонлари оиласидан чиққан жувон бўлса керак", деб ўйлаган эди.

Синдухт сўзларини давом эттирди.

— Сенинг ҳузурингга ният ва мақсадингни билиш учун келдим. Сенинг Кобулдаги душманинг ким? Агар биз гуноҳкор ёки зоти паст бўлсак, ҳукмдорликка нолайиқ бўлсак, у ҳолда мана мен, рўпарангда турибман, қўл оёғимни боғламоқчи бўлсанг боғла, ўлдирмоқчи бўлсанг ўлдир, лекин гуноҳсиз кобулликлар жонига қасд қилма, акс ҳолда тангрим олдида гуноҳи азимга ботиб, таъбингни хира қилган бўласан.

Не қилди кобуллик бегуноҳ бошлар,
Нечун оқизмоқчи бўлдинг қон ёшлар.

Сенинг номинг билан яшар бутун эл,
Хоки пойинг қадрин қилар кун-гун эл.

Этигинг ўпмоққа ҳозирдир шаҳар,
Номингни улуглар, тутиб мўтаббар.

Эс-ҳушу куч-қувват бергандан қўрққил,
Осмонга юлдузлар тергандан қўрққил.

Унга ҳам бундай иш ҳеч маъқул бўлмас,
Мазлум қонин тўкиш ҳеч мақбул бўлмас.

Сом бу бека — Кобул шаҳбонуси, фақатгина сарвқад, гуландом, товусхиром аёлгина бўлмай, балки довьорак ва донишманд ҳам эканлигини тушинди. У мот бўлган эди: энди ҳеч қачон Кобулга лашкар тортиб, кобулшоҳларга қарши тиг кўтариб бора олмаслигини ҳис этди. Унинг дилини кемириб ётган иккиланиш эди поёнига етган эди. У Синдухтга айтди:

— Мен ўз сўзимдан қайтганим йўқ. Жондан кечсам ҳам сўзимда туриман. Сен ва қариндошларинг Кобулда шод ва хуррам яшайверинглар. Агар Зол қизингни ўзига қайлиқ қилишни ихтиёр қилган экан, мен бунга розиман. Зоту насабингиз бошқа бўлса

ҳам, сизлар ҳукмдорликка муносибсизлар. Парвардигор сизларга подшоҳлик мансабини ато этган экан, худойим амрига қарши бормаيمان. Мен сенинг додингни эшитдим, энди ўзим бу ишни сенинг кўнглингдагидек бир ёқлик қилишга киришаман.

Синдухтнинг елкасидан тоғ ағдарилгандек бўлди, қалби шодлик ва сурурга тўлди, Сомга қарата шундай мурожаат этди:

— Қани энди жаҳонпаҳлавон аргумоқ тизгинини бизнинг қасримиз томон буриб, меҳмонимиз бўлса, бу канизининг боши осмонга етар эди. Агар мен сендай улуғвор ҳукмдори Кобулга бошлаб борсам, кобулликлар сенга жонларини нисор қилган бўлар эдилар.

У Сомнинг лабида табассумни кўриб, дилидан ўтказди: "Пок парвардигор шарафига ҳадсиз миннатдорчилик ва ҳамдлар билдираманки, бу донгдор паҳлавон қалбидан хусумат илдизи юлиб ташланди!"

Сом Синдухтга, Меҳроб ва Рўдобага муносиб совғалар — сарпо ва қимматбаҳо зар-зеварлар бериб, шаҳбонуни Кобулга кузатиб юборди.

Шундан сўнг у мирзани ҳузурига чақириб, Манучеҳрга нома ёздирди. Сом айтиб турар, мирза эса ёзиб борарди.

Нома одат бўйича худонинг ҳамду саноси, кейин эса шаҳаншоҳнинг мақтови билан бошланар эди. Кейин унга шундай сўзлар битилди:

"Эй шаҳриё! Юз йигирма йилдан буён мен бир гуломдек сенга хизмат қилмоқдаман. Мана, бошимга қарилик аломати қўниб, сочларим қордек оппоқ оқарди. Шунча замондан бери менга тенг келадиган қайсар, енгилмас паҳлавон топилмас эди. Мен зилдай гурзимни қўлга олишим биланоқ Мозандарон алпларининг оёқлари қўрқувдан қалтирай бошларди. Мен бўлмаганимда Кашафрўддан чиққан аждаҳони ким ўлдирар эди? Аждаҳо шунчалик баҳайбат эдики, унинг устига бир неча шаҳар курса бўларди, унинг эни у тоғдан бу тоғга етарди. Бутун жаҳон унинг ваҳимасидан юрак олдириб қўйган эди, жонивору паррандалар жон ғамига тушиб қолган эдилар. Унинг нафаси ҳароратидан осмондаги бургутнинг қаноти куяр, баҳайбат наҳангни денгиздан, учқур қарчиғайни осмондан бир чанг солганда тутиб еяр эди. У беҳисоб эру аёлларни, ҳайвонларни қомига тортди. Саман тулпорга миниб, гурзи ва камону қалқон билан қуролланиб, у билан жангга чиққан ўша марди майдон мен эдим. У мени кўргач, қаҳр билан ўкирди, тим қора дарахт каби шохдор тилини саҳрода ёйиб ётарди, оғзидан қоп-қора тутун бурқсиб чиқар, ўкиришидан ер-кўк ларзага келарди. Олмос учли ўқимни камонга жойлаб, оғзига қараб ордим. Тилининг бир томони танглайига михланиб қолди. Иккинчи ўқ билан тилининг иккинчи томонини ҳам танглайига кўклаб қўйдим. Учинчи

ўқ билан ҳалқумини тешганимда унинг бўғзидан қоп-қора қон фаввора бўлиб отила бошлади. Ҳўзимнинг филжусса аргумоғимни қичаб, устига чопдим ва ҳўкизбош гурзи билан калласига чунонам туширдимки, бошига тоғ ағдарилгандек бўлди, миясининг қатиги чиқди, заҳари сойдаги сув каби оқди, Кашаф дарёсига етиб, унинг сувларига қўшилди.

Тоғлар устига ёпирилиб, менинг аждаҳо билан қилган жангимни кузатиб турган сон-саноқсиз одамлар бирдан хурсандчилигидан гувиллаб, менга офаринлар айта бошладилар. Жанг тугагандан сўнг қарасам, танамдаги совутим парча-парча бўлиб тўкилган, отимнинг зирҳли ёлпечи илма-тешик бўлиб кетибди. Анча вақтгача аждаҳо заҳрининг азобини чекдим.

Бошқа қаҳрамонликларим ҳақида айтиб ўтирмасам ҳам бўлар, подшоҳнинг ўзи улардан хабардор. Аргумоғим қайси юртга оёқ босган бўлса, шу мамлакатдаги саркаш паҳлавонларнинг юраги ваҳимадан ёрилди, қайси жойга тиг тортиб борган бўлсам, душманлар боши сапчадек тупроққа беланди. Узоқ йиллар давомида отимнинг эгари менга ёстиқ, жанг майдони ётоқ жойим бўлди. Уруш ва савашларда юриб, уй-жой, қариндош-уруғ ҳақида ўйламадим, доимо мамлакат осойишталигини, одамлар тинчлигини, шаҳаншоҳнинг ғолиблигию шодлигини ўйладим. Шу алпозда умримни ўтказиб, қариллик айёмига етдим. Энди навбатни ўғлим Золи Зарга бермоқчиман. Жаҳонпаҳлавонлик шаънини унга топшираман, энди у менинг ишларимни давом этдирсин, маҳорати, довюраклиги, жанговарлиги билан подшоҳимизнинг кўнглини овласин. У паҳлавонлик ҳунарига моҳир, жангда абжир, қалби шаҳаншоҳ меҳридан мунаввардир.

Золнинг дилида бир орзуси бор, унинг замирида эзгулик яширинган. Шаҳаншоҳ ҳузурига бориб, дийдор кўриш шарафига муяссар бўлса, у орзусини ўзи баён қилажак. Саодатли ҳукмдорим мен ва Зол орамиздаги аҳд-паймондан хабардор. Мен унинг ҳар қандай истагини баҳо қилишга сўз берганман. Менинг қошимга ошуфтаҳол келиб, "Кобулга лашкар тортгандан мени ўлдирганинг яхшироқ", деб туриб олди. У Меҳробнинг қизи Рўдобага кўнгил берибди, ўй-хаёли ўшанда. Шаҳаншоҳим, дарди дилини ўз оғзи билан айтсин, деб уни ҳузурингга жўнатмоқдаман. Ахир, бу қуш тарбиясини кўрган, одамлардан йироқда ўсган бола Кобулда бир моҳрўйни кўриб, дабдурустдан ошиқ бўлиб қолганига ажабланмаса ҳам бўлар. Шаҳаншоҳ ҳам шуни инobatга олиб, унинг ишидан ранжимас. Кўнглим орзиқиб уни кузатмоқдаман. У билан зодагонларга муносиб муносабатда бўлишларидан умидворман. Шаҳриёр, албатта, ўз бандаларининг ваъдабузар бўлишларини ёки бошқа аҳду паймон қилганларга озор етказишларини истамас. Илгингга топширганим ягона фарзандимдир, жаҳонда ундан бўлак ғамгусорим йўқ".

Сом ўғлини олдиға чақириб, қўлиға номани тутқазди:

— Буни ўқи!

Зол номани ўқиб, кўзларига суртди ва миннатдорчилик билан отаси қўлини ўпди.

Зол отаси мактубини олганча пойтахтга қараб йўл олди.

ЗОЛНИНГ МАНУЧЕҲР САРОЙИГА

БОРГАНИ

Зол Эрон пойтахтига етгач, уни тезда Манучеҳр ҳузурига олиб кирдилар. У шаҳаншоҳ тахти рўпарасида ер ўпиб, бир неча дақиқа бошини кўтармасдан турди. Манучеҳр унинг кенг елкалари, куч ёғилиб турган баҳодирона жуссаси, хипча белига разм солди. Сўнг шоҳнинг буйруғи билан Золнинг юз-кўзидан чанг-ғуборни артиб, мушк сурдилар.

Шоҳ Золни тахт ёнига ўтқазиб, ҳол сўради:

— Чангу ғуборли, машаққатли йўллардан қийналмасдан ўтиб келдингми?

— Сенинг шаъну шавкатинг ҳар қандай қийинчиликни осон қилади, сенинг мўътабар номинг азобларни роҳатга айлантиради, — жавоб берди Зол ва Сомнинг номасини узатди.

Манучеҳр номани ўқиб бўлгач, бошини қуйи солди, кўзларини юмиб, бир неча фурсат чўмиб, сўнг деди:

— Дилимдаги дардни оширдинг. Сом бу номани юрак қони билан битибди. Мен унинг номаси устида бир оз мулоҳаза юритишим керак. Сен бир мунча вақт бизнинг саройимизда юра тургин, сенинг ишинг чорасини яхшилаб ўйлаб кўрайлик.

Шоҳ аъёнлари уч кунгача Золни зиёфатлар ва сайру саёҳатлар билан машғул қилиб турдилар. Бу орада Манучеҳр мунажжимларни чақириб, Золнинг толеини кўриб қўйишни буюрди Улар ҳиндий зич қуриб, уч кунгача юлдузлар ҳаракатини кузатиб, фалақдан Золнинг қисматини кўрдилар ва ниҳоят, тўртинчи куни шаҳаншоҳ ҳузурига келиб, шундай арз қилдилар:

— Юлдузларнинг туриши шунни кўрсатадики, Сомнинг ўғли ва Мехробнинг қизидан бир паҳлавон ўғил туғилади. У узоқ умр кўради, куч-қувватда жаҳонда ягона, шерга ҳам каманд солғувчи бўлиб, яхшилик билан донг чиқаради, бутун жаҳонга шуҳрати ёйилиб, Эрон лашкарининг сарвари ва пушти-паноҳи бўлади.

Манучеҳр башоратдан хурсанд бўлди, лекин мунажжимларга буюрди:

— Бу сирни бирор кишига айтманг, махфий тутинг.

Шаҳаншоҳ энди Золни синаб кўришга қарор қилди ва мўъбадларни саройига чорлади, шаҳзодани эса уларнинг орасига ўтқазди. Мўъбадларга Золдан саволлар сўраб, унинг жавобини эшитишни ва шу йўл билан аслзоданинг ақл-заковатини синаб кўришни буюрди.

Мўъбадлар синовни топишмоқсимон осонроқ саволлардан бошладилар. Улардан бири айтди:

— Ўн иккита дарахт кўрдим, уларнинг ҳар бирида ўттизта шохи бор, бунинг маъноси не бўлур?

Бошқаси сўради:

— Икки чопқир от, бири қора, бири оқ, бири иккинчисини қувлаб чопади, лекин иккови ҳам бир-бирига ета олмайди.

Бу саволларга Зол осонгина жавоб топди.

— Биринчи топишмоқнинг маъноси ўн икки ой ва кунлар саноғидир, иккинчисида эса оқ от кунни ва қора от тунни билдиради; улар чиндан ҳам овчи ит қулонни қувгандек бири иккинчисидан қочиб юради.— Золнинг бу ўхшатиши Манучеҳр ва мўъбадларга ёқиб тушди, улар кулиб юбордилар.

Учинчи мўъбаднинг топишмоғи қийинроқ бўлди.

— Ўттиз суворий шоҳнинг олдидан ўтадилар,— деди у.— Суворийларни бир санасанг ўттизта, иккинчи санаганингда битта кам чиқади.

Тўртинчи мўъбад яна бир топишмоқни ўртага ташлади.

— Бир ўтлоқ борки, унинг бошдан-оёғи ўт-ўлан ва ариқлар билан қопанган. Бир киши келиб, бир четдан бор ўтни ҳўл-қуруғига қарамай ўриб ташлайди, ҳеч қандай оҳу нолалар, ёлборишларга қулоқ солмайди.

Бешинчи мўъбад шундай савол қўйди:

— Сертўлқин денгиз ичида икки сарв кўкка бўй чўзган, бир қуш иккала сарв учига ин қурибди; қуш қачон бир инидан учиб иккинчисига ўтса, биринчи сарвнинг барглари сўлиб қуруқшайди, иккинчиси эса кўм-кўк бўлади. Ўйлаб топ, денгиз нимаю, сув нима, қушнинг нима маъниси бор.

Зол бу топишмоқларнинг жавобини ҳам топди.

— Ўттиз суворий — бу ойнинг ўттиз кунидир,— жавоб берди Зол, лекин бу сўроқда порсий ой эмас, тозий ой сўралмоқда.

Зобул донишмандлари Золга турли халқлар тақвимини ҳам ўргатган эдилар.

— Тозийлар тақвимида,— сўзида давом этди Зол,— баъзи ойлار бир кун кам бўлади.— Кейин у ўтлоқ ҳақидаги топишмоқни айтган мўъбадга юз ўгирди.— Сиз айтган бошдан-оёқ сабза ўсган ўтлоқ бу дўнёдир, ўроқчи киши эса ажалдир, одамлар гиёҳ кабидир, уларни ажал ўроғи ўриб ташлайди...

Жаҳонда қолдирсак агар яхши ном,
Биздан сўнг фақат шул этадир давом.

Қилмишимиз бўлса ёмонлик, озор,
Ўлим ҳаммасини айлағай ошкор.

Осмон бўйи уйлар барпо этамиз,
Охир беш қарич бўз олиб кетамиз.

Ўроқчи замондир, биз эсак гиёҳ,
Хоҳ бўлсин набира, бобо бўлсин хоҳ —

Унинг учун овдир, овланур бари,
Унинг-чун бари бир, ёшми у қари.

Тартибу асоси шундай бу жаҳон,
Онадан тугилмас ўлмайдиган жон.

Бу эшикдан кирар, бошқадан чиқар,
Замона нафасинг ҳисоблаб турар.

Денгизу сарв ҳақидаги топишмоққа келсак, икки сарв осмоннинг икки буржи — барра, яъни ҳамал ва мезондир. Қуш офтобдир. Офтоб ҳамал буржига кирганда баҳор бошланади. Ҳамадан мезонгача ярим йил ҳаво соф ва иссиқ, дарахтлар ва гиёҳлар кўм-кўк бўлади. Шундан сўнг қуш иккинчи инга учиб ўтади — қуёш мезон буржига киради ва куз фасли бошланади, унинг кетидан эса қиш келади. Йилнинг бу ярмида осмон булутли, дарахту гиёҳлар сўлгин бўладилар.

— Офарин! — Золга қараб нидо қилди Манучеҳр.

— Аҳсант! Кўп яша! — хитоб қилдилар мўъбадлар.

Золнинг синови ҳали бу билан тугамаганди — эртаси куни у Манучеҳр ҳузурига келиб, отасини соғинганини важ қилди ва ватанга қайтишга рухсат сўради, лекин шаҳаншоҳ унга рухсат бермади.

— Тагин бир-икки кун сабр қил, — деди у. — Мен сенинг маҳоратингни жанг майдонида ҳам синаб кўрмоқчиман. — Шаҳаншоҳ кейин мийғида кулиб қўшиб қўйди. — Биламан, сен отанг Сом дийдорини эмас, балки Рўдобанинг рухсорини соғингансан.

Шаҳаншоҳ амри билан ҳиндий қўнғироқлар ва ноғоралар, карнайлар чалинди. Паҳлавонлар гурзию камон, шамширу найза билан майдонга чиқдилар, куч ва маҳорат синови бўшланди. Манучеҳр супада ўтириб, томоша қила бошлади. Зол ҳам отлиқ майдонга кириб келди. Майдонда бир кўҳна дарахт бўлиб, камондор сарбозлар унга ўқ отиб, машқ қилар эдилар. Дарахтнинг танасига

жуда кўп ўқлар қадалган эди. Зол от чотириб келди-да, дарахтга қараб ўқ отди, унинг ўқи дарахт танасини тешиб, нариги томонидан чиқди. Бундан кейин найзабозлик мусобақаси бошланди. Мусобақанинг шарти шу эдики, жангчи ўз ҳарифига найза отиб, унинг қалқонини тешиши керак эди. Золи Зарнинг отган найзаси қаторасига қўйилган учта қалқонни тешиб ўтиб, ерга қадалди.

Шу пайтда даштда сарбозлар уруш машқини қилиб, ҳар бир суворий бошқаси билан куч синашар эди. Зол отини майдонга солиб, улар орасида ҳаммадан зўрроқ кўринган паҳлавонга ҳамла қилди. Ҳариф қочди. Зол унинг кетидан қувиб, чанг-тўзон ичида унга йўлбарсдек ташланди, уни камаридан маҳкам тутиб, эгардан даст кўтариб олди ва ерга отди. Буни кўрган шоҳ ва сарбозлари ёқа ушладилар, чунки бу паҳлавон шу пайтгача бировдан енгилмаган эди.

Шундай қилиб, Золи Зар жанговарлик синовларидан ҳам ғалаба билан ўтди. Манучеҳр Сомнинг хатига жавоб ёзиб, унинг баҳодир ўғлидан хурсанд эканлигини билдирди ва уни таъриф қилди:

Сенга насиб этмиш Золдек мард ўғил,
Жанг вақти шер ундан бўлади хижил.

Чавандозу қўрқмас, ҳунарманд экан,
Нишони қолгудек мард фарзанд экан.

Келиб изҳор этди бизга комини,
Орзуси, умиди, дил оромини.

Маъқул топдим унинг орзусин бутун,
Ёрқин кунлар бўлди бирга ўтган кун.

Шердан шер туғилар, палангдан паланг,
Унинг панжасидан ожиздир наҳанг.

Букун кузатаман уни мен шодмон,
Ундан узоқ бўлсин бари бадгумон.

Шаҳаншоҳ мактубида Сомнинг сўзларини маъқуллагани, Золнинг Рўдобага уйланишига рози эканлигини билдирди, Кобулни ёндириб, Меҳроб билан қариндошларини ўлдириш ҳақидаги буйруғини бекор қилганини битди.

Шоҳ амри билан Золга хос чопонлар кийдирдилар, унга сажийларча ҳадялар бериб, Зобулга жўнатдилар.

КОБУЛДАГИ ХУРСАНДЧИЛИК

Манучеҳр тўйга розилик берганлиги ҳақидаги хабар қуш қанотида Кобулга етиб келди, Меҳроб ва унинг оиласи беҳад қувондилар. Ҳукмдор ўз ёстиқдоши Синдухтга бўлган миннатдорчилигини қандай изҳор қилишни билмас эди.

— Эй, менинг заковатли ва довюрак ёрим,— дер эди у,— менинг жондан азиз маҳбубам, нозаниним, сенинг ақлу тadbиркорлигинг туфайли бизнинг устимизда тўпланган қора булут тарқалди. Сен ширин жонингни Сомнинг шамширига қалқон қилдинг, унинг хусуматини меҳрга айлантирдинг, Кобулни ёнғиндан, кобулликларни қирғин-баротдан сақладинг.

Рўдоба оҳу мисол кўзларидан гулдек чеҳрасига шодлик ёшларини шашқатор қилиб, онасини қучоқлар, ўпар, унга миннатдорчилик изҳор қиларди:

Оёғинг тупроғин айланин болиш,
Раёйинг-ла иш тутай, айла фармойиш.

Сенга боққан ёвуз кўзи тешилсин,
Дилингда доимо шодлик жўш урсин.

Хушxabар етиб келгандан кўп вақт ўтмай куёвнинг ўзи ҳам отаси билан Кобулга ташриф буюрди. Уларни муносиб кутиб олиш учун Кобул шаҳрини безадилар. Кейин тўй бошланди, Зол ва Рўдоба мурод-мақсадларига етдилар, уларнинг ишқи мазҳабий таассубни енгди, хусуматни муҳаббатга, душманларни дўсту қариндошга айлантирди.

Кобулистонда бошланган тўй кейин уч ҳафта Зобулистонда давом этди, барча ўйин-кулгу, айшу ишрат билан кўнгилларини шод этдилар.

РУСТАМНИНГ ОНАДАН ТУҒИЛГАНИ

Рўдобанинг ҳомиладорлик ой-кунлари ниҳоятда қаттиқ азоб билан кечарди: унинг қорни ҳаддан ташқари катта ва қаттиқ бўлиб кетган, танаси семириб оғирлашган, ҳуснининг кўнгилларни ром қилувчи баҳори сўлиб, заъфарондай нурсиз бўлиб қолган эди. Юкининг оғирлигидан йўл юриш ҳам унга малол келар, ўтирса ўрнидан туролмасди. Онаси Синдухт шахсан уни парвариш қиларди.

Азобда, уйқусиз ўтиб туну кун,
Ниҳоят ой-кунни етишди яқин.

Қорнидаги тошми, ё катта харсанг,
Ё қуйилган яхлит темирдан яланг.

Қийнала-қийнала ҳушидан кетди,
Саройда оҳу воҳ фалакка етди.

Синдухт ва Золи Зар бу ҳолдан қўрқиб кетдилар, нима қилишни билмай шошдилар, шунда тўсатдан Золнинг эсига Симуғ тушди. Тезда манқалага ўт ёқиб, Зол Симуғ патидан бир парчасини унга солди.

Зум ўтмай қоронғи бўлди осмон,
Булутдек етишди Симуғ шу замон.

Булутки, томчиси дур-маржон эрур,
Маржонки, донаси завқи жон эрур.

Зол унга таъзим қилиб, шаънига кўп мақтовлар айтди, сўнг ўз мушкулени изҳор этди. Симуғ унга шундай деди:

Бу кумуш баданли моҳилиқодан,
Бир ўғил туғилар, шерюрак, филтан.

Ақлда мисоли Сомни санг бўлур,
Қаҳрда мисоли шери жанг бўлур.

Қомати сарв бўлур, аммо кучи фил,
Найза отса, учиб борар икки мил.

Эл қатори келмас дунёга аммо,
Унга мадад бергай меҳрибон худо.

— Зудлик билан бир моҳир жарроҳ топиб келинглар,— буюрди Симуғ.— Бону қўрқмасин учун уни шароб ичириб маст қилсин ва сандиқ ичида қамалиб ётган шерни озод қилсин.

Жарроҳ Симуғ айтгандек, Рўдобага шароб ичириб қўйиб, ўткир ханжар билан биқинини тилди ва болани чиқазиб олди; маст бўлиб ётган Рўдоба унчалик оғриқни ҳам сезмади. Шундан сўнг жарроҳ Рўдобанинг биқинини қайта тикиб қўйди, Симуғ келтирган гиёҳни сут ва мушкка аралаштириб, дори тайёрлади ва дорини тикилган жойга сепиб, захмга Симуғ патини суртишни буюрди; табибнинг айтганини бажо келтирдилар. Рўдоба шароб таъсирида бир кеча-кундуз ухлади, ўзига келиб уйғонганда эса унинг захми ҳам тузалиб бўлган эди.

Синдухт, Зол ва канизлар гўдакни кўтариб ҳайратга тушдилар. Чақалоқ тўрт мучаси соғ бир яшар бақувват боладек эди. Ўзига

келган Рӯдоба ҳам меҳр билан боласига қаради ва енгил оҳ билан: "Рустам!"— яъни, дарду азобдан "қутилдим!"— деди. Навиҳол она фарзандини биринчи бор кўриб, тилига олган ана шу сўз боланинг номи бўлди, яъни унинг оти Рустам қўйилди.

Рустамни ўнта доя эмизарди. Сутдан чиққач эса у бешта боланинг овқатини ея бошлади. Саккиз яшарлигида алпгавда, бақувват ўспирин бўлиб етишди, қадду қомати, бўй баста, юриш-туриши худди бобоси Соми Достонга қуйиб қўйгандек ўхшар эди.

